

MINISTERIE VAN DEFENSIE
LANDMACHTSTAF

den vermenigvuldigd dan
met toestemming van
Hfd Afd INL/VEIL

CORRESPONDENTIE-ADRES: POSTBUS 90711, 2509 LS 's-GRAVENHAGE

ex nr: 46

Net-minute

Afdeling / ~~Sec~~ INL/VEIL
Thérèse Schwartzestraat 15
Telefoon: 070 - 73 / 245370 tsl

G E H E I M

Men wordt verzocht bij beantwoording datum en
nummer van deze brief nauwkeurig te vermelden

Aan

zie verzendlijst

bijlagen: 1

uw brief van

uw kenmerk

ons nummer
046/2/E/Geh

onderwerp: Maandoverzicht februari 1979

's-Gravenhage,

6 APR. 1979

Hierbij bied ik U het maandoverzicht over de
maand februari 1979 aan, samengesteld door de
Sectie Inlichtingen van de Afdeling Inlichtingen
en Veiligheid van mijn staf.

Ten aanzien van de inhoud moge ik korthedshalve
naar de Samenvatting verwijzen.

Typ : MK
Coll: 48

DE CHEF LANDMACHTSTAF
VOOR DEZE:
HET HOOFD VAN DE SECTIE INL A
DE LUITENANT-KOLONEL

C. KLOOS

G E H E I M

ERZENDLIJST behorende bij brief CLAS van

nr: 046/1

AN:

ex.nr brief: ex.nr bijlage:

~~Minister~~
~~l.t.v.: SG~~

1
2

1
2

~~C-1 Lk~~
~~NPS~~
~~C-30KL~~
~~Din EKS~~
~~Govv KMA~~
~~C-30MID~~
~~IGPKL~~
~~Lamat Bonn~~
~~Lamat Londen~~
~~Lamat Washington~~
~~Lamat Parijs~~
~~Lamarlumut Ankara~~
~~Lamarlumut Damascus~~
~~Lamarlumut Jakarta~~
~~Lamarlumut Belgrado~~
~~Lumut Warschau~~
~~Liamat Oslo~~
~~Lamarlamat Ottawa~~
~~C-30KMar, bur 2.2~~

i.a.a.:

~~Stasdef C.L.J. van Lent~~
~~Stasdef dr. W.F. van Eekelen~~
~~CDS~~

~~BGP~~
~~BGM~~
~~DGEF~~
~~DPKL~~
~~DPKL-T~~
~~(NL) Senior National officer NORTHAG~~
~~Neth AFCENT~~
~~Neth SHAPE, t.a.v. Maj A. Klein~~
~~Voorz CVIN~~
~~MinBuZa/DAV~~
~~MinBuZa/DEU~~
~~CLS~~
~~CMS~~

intern:

~~CLAS, d.t.v. INLA~~
~~PCLAS~~
~~SCP en SCO~~
~~Sig AZ~~
~~OPN~~
~~TE~~
~~PL~~
~~INLA~~
~~Archief~~

ontwerp

GEHEIM

wijzigingen, renvoeien,
aantekeningen, enz.

3	3 t/m5
4	6
5	7
6	8
7	9
8	10 en 11
9	12
10	13
11	14
12	15
13	16
14	17
15	18
16	19
17	20
18	21
19	22
20	23
21	24
22	25
23	26
24	27 en 28
	waarvan één ex. bestemd voor HPMV
25	29
26	30
27	31
28	32
29	33
30	34
31	35
32	36
33	37
34	38
35	39
36	40
37	41
38	42
39	43
40	44 NEEDS URGU 20/3/79
41	45
42	46
43	47
44	48
45	49 t/m 69
46	70

GEHEIM

GEHEIM

**MINISTERIE VAN DEFENSIE
LANDMAGHTSTAF
AFD INLN VEIL**

MAANDOVERZICHT

februari 1979

GEHEIM

MAANDOVERZICHT

FEBRUARI 1979

De achter de evaluatie geplaatste letters hebben uitsluitend betrekking op interne verwerking en zijn derhalve voor de geadresseerden niet van belang.

INHOUDSOPGAVEBLZ:SAMENVATTING

1-2

DEEL I: OOST-EUROPAHoofdstuk A: Politiek1. Sovjet-Unie

- a. Nieuwe Minister voor de Defensie-industrie
- b. Nieuwe Sovjet ambassadeur in Nederland

3

4-5

2. D.D.R.

- a. Politieke leiding in de strijdkrachten

6-8

3. Polen

- a. Mutaties in regeringspresidium
- b. Relatie Partij-Kerk

9-10

10-11

4. Roemenië

- a. Sovjet-Roemeense Betrekkingen
- b. Mutaties in partij en regering

12-14

15-18

5. Joegoslavië

- a. Sovjet-Joegoslavische Betrekkingen
- b. Joegoslavisch-Bulgaarse betrekkingen
- c. Tito en Ljubicic over internationale situatie
- d. Collectiviteitsbeginsel in partijleiding

19-23

23-25

25-27

27-30

Hoofdstuk B: Economie

- 1. De militaire en economische hulp van de SU en NSWP-landen aan de Derde Wereld in 1977.

31-38

2. Polen

39-44

Hoofdstuk C: Landstrijdkrachten1. Activiteiten

- a. Warschaupakt algemeen
- b. Sovjet-Unie
- c. DDR
- d. Tsjechoslowakije

45

45

45-47

47-48

DEEL II: MIDDEN-OOSTEN / AFRIKA1. Iran

- a. Interne ontwikkelingen en de uitstralingseffecten van Khomeini's machtsovername

49-55

DEEL III: VERRE OOSTEN / AZIE

Het conflict tussen Vietnam en China

56-63

SAMENVATTING1. Oost-Europa

Uit de benoeming van een nieuwe Sovjet ambassadeur in Den Haag, zou o.m. kunnen worden opgemaakt dat de Sovjet-Unie Nederland als een belangrijke voorpost in de NAVO bij de verwezenlijking van haar buitenlandse militair-politieke doelstellingen beschouwt.

Uit een toespraak van de Oostduitse Minister van defensie blijkt dat de politieke scholing bij de NVA tot nu toe kennelijk tekort is geschoten.

De ontwikkeling van de binnenlandse toestand blijft de Poolse leiding zorgen geven, mede doordat de ontwikkeling van de Poolse economie in 1978 niet aan de verwachtingen heeft voldaan.

De Sovjet-Roemeense verschillen van inzicht t.a.v. de tijdens de PCC-zitting gebleken geschilpunten, blijven voortduren.

De Roemeense leider Ceausescu gaat daarbij voort zijn positie in Roemenië zoveel mogelijk te versterken.

T.a.v. de betrekkingen tussen Joegoslavië en de Warschaupakt-Staten, kan worden geconstateerd dat Joegoslavië in de Sovjet-Unie en haar bondgenoten nog steeds een directe dreiging ziet.

Ook in 1977 bestond de Warschaupakt hulpverlening aan de Derde Wereld grotendeels uit bijstand van militaire aard.

De activiteiten van de Warschaupakt landstrijdkrachten waren gedurende de verslagperiode normaal voor de tijd van het jaar.

In Tsjechoslowakije vond de, in het kader van de GBM's, aangekondigde oefening plaats.

2. Midden-Oosten/Afrika

T.a.v. de toestand in Iran kan worden gesteld dat er tussen de diverse "leiders" nog ernstige meningsverschillen bestaan. Bovendien zijn er berichten over het opnieuw tot leven komen van afscheidings- c.q. autonomiebewegingen.

3. Verre-Oosten/Azië

De ontwikkelingen in Kambodja zijn waarschijnlijk de directe

aanleiding geweest voor de Chinese aanval op Vietnam, dat door de Sovjet-Unie wordt gesteund. China zou dan ook voorzorgsmaatregelen hebben genomen aan de grens met de Sovjet-Unie. De Sovjet reactie op de inval was echter tijdens de verslagperiode van zeer beperkte aard.

DEEL I : OOST - EUROPAHoofdstuk A : Politiek1. Sovjet-Uniea. Nieuwe Minister voor de Defensie-industrie

Op 29 januari werd de benoeming van een nieuwe minister voor de defensie-industrie bekend gemaakt. Het betreft de op 28 februari 1919 geboren Finogenov, die sinds tenminste 1973 1e Plv. Minister voor de Defensie-industrie was. Daarvoor was hij waarschijnlijk vanaf tenminste september 1966 plaatsvervangend Minister voor de Defensie-industrie na een industriële carrière die culmineerde in een post als fabrieks-directeur. Hij is sedert 1943 partijlid.

(B-2)(R)(W)

Commentaar : Gelet op Finogenov's carrièreverloop en belangrijke benoemingen op een relatief lage leeftijd kan hij worden beschouwd als een zeer bekwaam Sovjet bureau-craat, die wat betreft het Sovjet Ministerie voor de Defensie-industrie op lange ervaring kan bogen. Dit en de lijst van ondertekenaars van de Necrologie van Finogenov's voorganger, de in december j.l. overleden Zverev, wijzen op het belang dat de Sovjet leiders aan deze functie toekennen. Hierbij moet opgemerkt worden dat de belangrijkste beleidsbeslissingen op het gebied van de defensie en defensie-industrie door het Politbureau worden genomen. Bij de beleidsvoorbereiding nemen naast o.m. de Sovjet Generale Staf en het Ministerie van Defensie Finogenov's ministerie en andere op het gebied van de defensie-industrie werkzame ministeries, gecoördineerd door de Militair-Industriële Commissie van de Sovjet Ministerraad o.l.v. vice-premier Smirnov, een belangrijke plaats in. Wat betreft de uitvoering, vooral toezicht op de uitvoering, is voorts een belangrijke plaats weggelegd voor de partijsecretaris voor de defensie-industrie, Ryabov, en de afdeling voor de defensie-industrie van het Centraal Comité olv Serbin. Er is dus sprake van een complex netwerk van voorbereidende, besluitnemende, uitvoerende en controlerende instanties.

dienstgeheim

b. Nieuwe Sovjet ambassadeur in Nederland

Eind januari werd bekend dat de 67-jarige Sovjet ambassadeur in Nederland, Romanov, wordt vervangen door de 61-jarige Tolstikov. Deze diende van 1970 tot juli 1978 na een partij-carrière in Leningrad als ambassadeur in China. In samenhang hiermee maakt hij sedert 1971 deel uit van het Centraal Comité van de CPSU.

(C-2)(W)

confidentieel

Commentaar : Omdat Tolstikov 8 jaar ambassadeur in China was, kon zijn vervanging medio 1978 worden gezien als de beëindiging van een voor de Sovjet diplomatieke dienst betrekkelijk normale zittingsperiode. Gezien de verslechtering van de Sino-Sovjet betrekkingen begin 1978 kan e.e.a. echter tevens worden gezien als teken van misnoegen met de verslechterde verhoudingen, temeer daar Tolstikov's opvolger in Peking Cherbakov slechts lid van de Centrale Controle Commissie van de CPSU is. Omdat Tolstikov nu bovendien in de voor de Sovjet-Unie minder zware post in Den Haag is benoemd, houdt e.e.a. voor Tolstikov persoonlijk een degradatie in. Anderzijds maakt ambassadeur Romanov geen deel uit van een der hogere partijorganen waaruit o.m. de geringere betekenis van de Haagse in vergelijking met b.v. de missie in Peking blijkt. Het feit dat nu een lid van het Centraal Comité tot ambassadeur in Den Haag is benoemd kan daarom betekenen dat deze post is opgewaardeerd, hoewel te verwachten is dat Tolstikov's CC-lidmaatschap hem tijdens het 26e Partijcongres van de CPSU in 1981 ontnomen zal worden, omdat dit lidmaatschap hem in verband met zijn functie in China werd verleend. De partijfunctie die hij dan eventueel krijgt zal daarom een betere indicatie zijn voor het belang van de Haagse ambassade en van de betrekkingen met Nederland. Rest de vraag waarom een betrekkelijk "zware" functionaris in Den Haag is benoemd. Afgaand op publicaties in de Sovjet-Unie en Oosteuropese landen valt op te merken dat in de Sovjet visie Nederland een vooraanstaande plaats inneemt en een belangrijke rol vervult bij de strijd tegen de "neutronenbom" en andere kernwapens, en dat meermalen een dankbaar gebruik werd gemaakt van uitlatingen van Nederlandse politici over bewapening

en de wapenwedloop. E.e.a. geeft aanleiding te veronderstellen dat de Sovjet-Unie Nederland beschouwt als belangrijke voorpost in de NAVO bij haar "strijd voor de vrede" en bij de verwezenlijking van de Sovjet buitenlandse militair-politieke doelstellingen.

2. D.D.R.a. Politieke leiding in de strijdkrachten

Tijdens een feestelijke bijeenkomst ter gelegenheid van de twintigste verjaardag van de Militaire Academie "Friedrich Engels", op 2 februari, riep de Oostduitse Minister van Defensie, Irgen Hoffmann, alle commandanten, politieke organen en partijorganen van de strijdkrachten (NVA) op om "onverdraagzaam en streng tegen verschijnselen van verstarde routine in het werk met de mensen" op te treden. Hij voegde daaraan toe dat er "voor banaliteiten of het gedachteloos herhalen van algemene waarheden" in het politieke werk bij het Oostduitse leger geen plaats mag zijn, en dat het politiek-ideologische werk nog sterker in de militaire resultaten tot uitdrukking moet komen en daaraan moet kunnen worden afgemeten.

Hetzelfde thema kwam tot uitdrukking in een bijdrage van Hoffmann aan het Oostduitse, voor officieren bestemde, maandblad "Militärwesen" van januari 1979, waarin hij nadrukkelijk "een nieuwe kwaliteit" verlangt voor de politieke leiding in de strijdkrachten op alle niveaus, "te beginnen met het Ministerie".

In zijn rede van 2 februari deed Hoffmann verder onder meer de volgende belangwekkende uitspraken :

"Ons leger is vooral daarom in staat zijn militaire klasseopdracht te vervullen, omdat het door de Socialistische Eenheidspartij van Duitsland (SED) geleid wordt. Overeenkomstig de nieuwste inzichten van de marxistisch-leninistische militaire wetenschap beslist het Centraal Comité over alle principiële vraagstukken m.b.t. de opbouw en leiding van de strijdkrachten, de opvoering van hun gevechtskracht en van hun gevechtsgereedheid".

"De veranderingen in het militaire gebeuren zijn" (tengevolge van technologische ontwikkelingen) "ten nauwste verbonden met de toenemende rol van de afzonderlijke leiders en hun leidinggevende organen. Zoals van afzonderlijke strijders en de gevechtseenheden meer verantwoordelijkheidsbewustzijn, initiatieven, vermogen tot zelfstandig denken en handelen verwacht worden, zo moet ook het vermogen van de commandanten toenemen om de steedsgecompliceerder wordende leiding

over de troepen met behulp van hun plaatsvervangers en staf te beheersen. Voortaan worden de betrekkingen tussen de commandant en de voor hem werkende kameraden in toenemende mate door zodanige processen gevormd, dat een grotere rol van het individu in de leiding en in het door hem geleide orgaan aangenomen wordt. Daaruit blijkt de eenheid der politieke en militaire leiding, van gezamenlijke en deelverantwoordelijkheid, van bevel en collectief beraad". (B-2)(GR)(W)

identieel

Commentaar : Uit Hoffmann's kritiek op de politieke scholing valt af te leiden dat deze tot dusver tekort heeft geschoten, terwijl zijn aandacht voor individuele leidinggevende vermogens van NVA-officieren náást collectieve besluitvorming aangeeft, dat het collectiviteitsbeginsel tot dusver in de opleidingen de overhand heeft gehad. De vermelding van individuele kwaliteiten en initiatieven náást beraad en collectieve besluitvorming kan op dit niveau enigszins als een novum gezien worden, en vormt mogelijk een voorbode van hervorming in de NVA opleidingen. Of e.e.a. effect zal hebben in de andere Warschaupakt-landen moet worden afgewacht. Tevens springt in het oog dat de technologische ontwikkelingen worden aangevoerd als argument voor een veranderende rol voor de leidinggevende officieren. Parallellen hiervoor zijn te vinden in publikaties in andere Warschaupakt-landen, echter met veel geringere aandacht voor eigen initiatieven.

Door Hoffmann's kritiek op tekortschietend Politwerk wordt indirect het onlangs vervangen hoofd van de Politieke Hoofdafdeling van de NVA, Admiraal Verner, bekritiseerd. Dit wordt des te duidelijker omdat Hoffmann in Militärwesen stelde dat ook binnen het Ministerie van Defensie zelf veranderingen dienen te worden doorgevoerd om de kwaliteit van het Politwerk te verbeteren. Hoffmann's woorden lijken daarom een bevestiging voor aanhoudende geruchten, dat Verners vervanging mede wegens tekortkomingen in

zijn werk en een verminderend moreel in de NVA plaatsvond.

Hoffmanns's aandacht voor de leidinggevende rol van de SED, de Oostduitse CP, m.b.t. de NVA onderstreept dat de Partij uiteindelijk in alle zaken betreffende de strijdkrachten de hoogste beleidsvormende en beslissingsbevoegde instantie in de DDR is.

3. Polen

a. Mutaties in regeringspresidium

Op 8 februari werden drie Poolse vice-premiers, Tejchma, Kepa en Kaim ontslagen, hoewel zij in ministeriële functies deel blijven uitmaken van de Ministerraad. Officieel werd medegedeeld dat e.e.a. bedoeld was om het werk van de overheid verdergaand te stroomlijnen, in overeenstemming met eerdere besluiten om het overheidsapparaat qua omvang te beperken. Door deze mutaties is het aantal vice-premiers, dat samen met premier Jaroszewicz het regeringspresidium vormen, gereduceerd van negen tot zes man. (C-2)(W)

Commentaar: In Polen en andere Oostblok-staten hebben vice-premierseen coördinerende taak m.b.t. een aantal ministeries, terwijl zij daarnaast een eigen ministerie kunnen beheren. Het kwijtraken van een vice-premierschap met behoud van een ministeriële functie, of toewijzing van een nieuwe ministeriële functie, houdt voor de betrokkenen daarom in feite een degradatie in. Hierbij moet echter worden opgemerkt dat het Politbureau van de Partij het belangrijkste beleidsvormende orgaan is, doch dat desondanks een vice-premierschap méér mogelijkheden biedt om het beleid te beïnvloeden dan enkel een minsterschap.

Ten aanzien van Tejchma en Kepa geldt dat beide naast vice-premier tevens Politbureaulid zijn. Voor zover sprake is van een degradatie, is dit daarom slechts een relatieve degradatie, die echter aan betekenis wint doordat beide eerder tegenslagen in hun carrière hebben gehad en beide verantwoordelijkheden hadden in sectoren die met min of meer ernstige problemen kampen (landbouw en mogelijk cultuur, respectievelijk transportzaken). Opvallend is verder dat waar Tejchma als relatief "liberaal" geldt, Kepa doorgaat als voorstander van een relatief harde koers op het binnenlandse politieke vlak. Dit kan een aanwijzing zijn dat ook in de naaste toekomst de regering een middenkoers zal blijven volgen zonder verdergaande hervormingen, anderzijds

dat de leiders bezorgd zijn over verdeeldheid in de leiding zelf. Aan een effectieve aanpak van de omvangrijke binnenlandse politieke en economische problemen zal e.e.a. waarschijnlijk echter niet veel bijdragen.

Ten aanzien van de als vice-premier ontslagen Kaim dient vermeld te worden dat hij Minister voor de in CEMA- en WP-verband belangrijke ijzer en staalindustrie blijft, zodat mogelijk sprake was van een onverenigbaarheid van functies i.v.m. een te grote werklast. Zijn ontslag houdt waarschijnlijk voor hem persoonlijk wel een geringe statusvermindering in.

b. Relatie Partij-Kerk

Op 24 januari ontving de Poolse partijleider Gierak in het parlamentsgebouw de primaat van de Rooms-Katholieke Kerk in Polen, Kardinaal Wyszynski. Officieel werd verklaard dat zij "in overeenstemming met de besluiten van oktober 1977 hun uitwisseling van standpunten voortzetten over de belangrijkste zaken van de natie en van de kerk die van belang zijn voor de correcte vormgeving van de betrekkingen en samenwerking tussen de kerk en de staat, alsmede voor de eenheid van de natie ter bereiking van de bloei van de Poolse Volksrepubliek en ter versterking van haar positie in de wereld".

(C-2)(W)

Commentaar: De ontmoeting tussen Gierak en Wyszynski vond plaats op een tijdstip dat, evenals in oktober 1977, sprake is van een opleving van de politieke onrust en economische ontevredenheid in Polen. Omdat afgaande op de berichtgeving het initiatief weer van partijleider Gierak uitging, kan worden aangenomen dat de Poolse leiders zich opnieuw ernstig ongerust maken over de ontwikkeling van de binnenlandse toestand.

Dit alles is evenwel niet los te zien van de benoeming van kardinaal Wojtyla tot Paus, diens wens Polen in mei a.s. te bezoeken en een niet erg geslaagde poging een pauselijke uitspraak over mensenrechten te censureren.

Hierbij speelt de herdenking van de 900e verjaardag van het martelaarschap van Sint Stanlyslav, op 13 mei a.s., een rol omdat Wojtyla dan naar Krakow zou willen komen om die herdenking luister bij te zetten en om zijn oude diocees te bezoeken. De Poolse Minister voor Kerkelijke zaken, Kakol, zou in dit verband al gezegd hebben een dergelijk bezoek als minder gelukkig te beschouwen omdat Stanyslav, door zich 900 jaar geleden tegen het beleid van de toenmalige koning te keren, zou hebben gehandeld "tegen de belangen van de Poolse staat". In soortgelijke bewoordingen heeft de hoofdredacteur van het gezaghebbende blad Polityka zich uitgelaten, waaruit blijkt dat de Poolse autoriteiten problemen hebben met het vinden van de juiste houding ten opzichte van de nieuwe Paus. Tevens valt hieruit af te leiden dat de Poolse leiders bevreesd zijn voor de inspiratie die van het pauselijke bezoek op de oppositie zou kunnen uitgaan, te meer daar Stanyslav wordt gezien als martelaar in de strijd voor mensenrechten.

4. Roemenië

stgeheim

a. Sovjet-Roemeense Betrekkingen

Van 29 januari t/m 2 februari bracht een Roemeense delegatie o.l.v. Minister van Buitenlandse Zaken Andrei een officieel bezoek aan de Sovjet-Unie. Naast de door het slotcommuniqué als nuttig aangeduide besprekingen met o.m. de Sovjet Minister voor Buitenlandse Zaken, Gromyko, vond een "kameraadschappelijke" ontmoeting met Sovjet premier Kosygin plaats. Tot de overige bij het bezoek betrokken Sovjet functionarissen behoorden onder meer de Opperbevelhebber van de Verenigde Strijdkrachten van het Warschaupakt, 1e Plv Minister van Defensie MSU Kulikov.

Over de besproken onderwerpen werd medegedeeld dat deze vraagstukken betreffende de ontwikkeling en verdieping van de Sovjet-Roemeense betrekkingen en samenwerking in het politieke, economische, wetenschappelijk-technologische en culturele vlak, alsmede "andere gebieden", omvatten, op basis van het Verdrag voor Vriendschap, Samenwerking en Wederzijdse Bijstand en de Gezamenlijke Sovjet-Roemeense verklaring van 1976. Voorts werd aandacht besteed aan enige dringende internationale problemen van wederzijds belang, zoals de toestand in Europa, het Midden-Oosten, de Hoorn van Afrika, Azië en het Verre-Oosten. Veel aandacht werd ook besteed aan het probleem van beperking van de bewapeningswedloop en dat der ontwapening. Uitdrukkelijk werd ook de Verklaring van het Politiek Consultatief Comité van het Warschaupakt van 23 november j.l. onderschreven.

Aanvankelijk werd de sfeer der besprekingen aangeduid als "een kameraadschappelijke werksfeer". Later werd de sfeer als vriendschappelijk aangeduid, terwijl het slotcommuniqué spreekt over een zakelijke en vriendschappelijke sfeer. Beide zijden verklaarden te streven naar ontwikkeling van de bilaterale betrekkingen op basis van vriendschap en samenwerking.

Aan de vooravond van de besprekingen verscheen in het Roemeense partijdagblad SCINTEIA een artikel waarin de Sovjet-Roemeense betrekkingen werden geprezen. De nadruk lag hierin op de onderlinge economische betrekkingen, waarbij o.m. de CEMA aan de orde werd gesteld. In dit kader onderstreepte het artikel dat die betrekkingen zijn gebaseerd op het beginsel van volledige gelijkheid van rechten, kameraadschappelijke wederzijdse hulp en wederzijds voordeel.

In een interview met het Zweedse dagblad SVENSKA DAGBLADET, dat op 12 februari in de Roemeense pers werd weergegeven, merkte de Roemeense partijleider-president Ceausescu op:

"De organisatie en werkzaamheid van de CEMA berusten op het beginsel van gelijkberechtiging. De principiële grondslagen van de werkzaamheden van de CEMA komen voort uit de tegenwoordige omstandigheden en reiken ver in de toekomst. Daarom geloof ik niet dat men de kwestie kan opwerpen de CEMA bepaalde supranationale kenmerken toe te delen. Een zodanige koers zou niet overeenstemmen met de objectieve behoeften en met de socialistische beginselen van onafhankelijke ontwikkeling van ieder land en het beginsel van samenwerking ter wederzijdse voordeel".

Na een van de overige Warschaupakt-landen afwijkende, en door hen bekritiseerde, Roemeense opstelling inzake het Vietnamese optreden jegens Kambodja medio januari, stelde Roemenië zich op 19 februari opnieuw afwijkend op inzake de Chinese inval in Vietnam. Waar de overige WP-staten China direct en unaniem veroordeelden als agressor, riep Roemenië China en Vietnam op om direct alle militaire operaties stop te zetten en hun troepen op eigen grondgebied terug te trekken. In reactie op deze opstelling hebben zowel de Sovjet-Unie als Hongarije en Tsjechoslowakije deze Roemeense opstelling bekritiseerd wegens een gebrek aan onderscheid tussen aanvallers en slachtoffer. Opmerkelijker is dat een in de Roemeense hoofdstad Boekarest gehouden congres van parlementaire delegaties van de WP-landen een tegen China gerichte verklaring uitgaf zonder gastland Roemenië zelf.

(C-2)(GR/W)

Commentaar: Niettegenstaande schijnbare Sovjet-Roemeense eenstemmigheid rond dit bezoek van Minister Andrei wijst alle beschikbare informatie op een voortduren van de wezenlijke verschillen van inzicht t.a.v. de tijdens de recente PCC-zitting in Moskou gebleken geschilpunten. Hierbij is van belang dat wat betreft Andrei's bezoek zelf opviel dat de sfeer der besprekingen naar Oost-europese maatstaven erg summier en koel wordt aangeduid, dat enige verwijzing naar gehele of gedeeltelijke eenstemmigheid of overeenkomst van standpunten ontbrak en dat het slotcommuniqué ongebruikelijk kort was. Bovendien viel op dat enkele der besproken internationale problemen als hierboven weergegeven wel in de Sovjet media werden genoemd, doch in de Roemeense

berichtgeving, voor zover bekend, en in het slot-
communiqué ontbraken. Dit betreft juist die onder-
werpen waarover de Sovjet-Unie en Roemenië van inzicht
verschillen.

Voorgaande beoordeling wordt nog versterkt door het
feit dat het SCINTEIA-artikel, alsmede uitlatingen
van Ceausescu in meerdere interviews en de afwijkende
Roemeense opstelling inzake Indochina, overduidelijk
aangegeven dat Roemenië aan de eigen standpunten vast-
houdt. Daarbij viel op dat het zwaartepunt in de woor-
denstrijd sinds de PCC zitting zich verplaatste van het
Warschaupakt naar de CEMA. Dit laatste houdt verband
met de viering van de 30e verjaardag van deze in 1949
opgerichte Oosteuropese economische "gemeenschap".
Vooral Ceausescu's verklaring tegenover het SVENSKA
DAGBLADET is opmerkelijk en vormt in feite een her-
haling van in 1978 al eerder geventileerde Roemeense
opvattingen inzake de besluitvorming binnen CEMA (zie
MO 6/78). Ten aanzien van Andrei's bezoek aan de Sovjet
Unie viel op dat Warschaupakt Opperbevelhebber Kulikov
aanzat aan een aan Andrei aangeboden lunch. Mogelijk
betekent dit dat Kulikov op enigerlei tijdstip aan de
besprekingen heeft deelgenomen, hoewel zulks niet blijkt
uit de in de Sovjet pers gepubliceerde gespreksdeelnemers.
Als mogelijk besprekingspunt met Kulikov valt in de
eerste plaats te denken aan het door hem gelanceerde,
en naar verluidt door Roemenië tijdens de PCC-zitting
in Moskou getorpedeerde, plan voor o.m. een nieuwe
bevelvoeringsstructuur, en verhoging van de militaire
uitgaven. Anderzijds valt wellicht een in Boekarest,
Belgrado en Sofia circulerend gerucht over te ver-
wachten min of meer omvangrijke Sovjet-Bulgaarse
manoeuvres in Bulgarije met de ontwikkelingen in ver-
band te brengen. Hierbij zou mogelijk de nieuwe Sovjet-
Bulgaarse veerbootverbinding voor militaire versterking
benut worden. Zoals in het verleden wel vaker het geval
was op de Balkan, zegt dit soort geruchten dikwijls
meer over daadwerkelijk plaatsvindende gebeurtenissen.

stgeheim

b. Mutaties in partij en regering

De laatste maanden heeft zich in de Roemeense partij en regerings-top wederom een aantal veranderingen voorgedaan nl:

- Op 30 december werd Pungan ontslagen als hoofd van het adviseurs-team van President Ceausescu en werd Constantin in zijn plaats benoemd. Voorts werd de eerste vice-minister voor mijnbouw, oliëwinning en geologie, vervangen, werden een drietal vice-ministers en een staats-secretaris in dit ministerie benoemd, en werd een plv. minister voor elektrische energie vervangen.
- Op 8 januari werden enkele vice-ministers ontslagen en benoemd op het terrein van de machinebouwindustrie en technisch-materiële voorziening en in het staatsplancomité, alsmede in de adviesraad van president Ceausescu.
- Op 31 januari werd een tweetal vice-premiers ontslagen (Cazacu en Ciora) en werd Dinca benoemd tot vice-premier en minister voor industriële bouw i.p.v. Ciroa die minister voor elektrische energie wordt. De minister voor arbeidszaken en voorzitter van de centrale vakbondsraad, Pana, werd vervangen door Bobu.
- Op 1 februari werden de partijsecretarissen Bobu (kaderzaken) en Musat (buitenlandse zaken) van hun post ontheven, terwijl Bobu eind januari ook zijn vice-presidentsfunctie in de Staatsraad verloor.

(C-2)(W)

fidentieel

Commentaar : Mutaties in de hoogste partij en regeringsorganen komen in Roemenië regelmatig voor. Daarom hebben bovenstaande mutaties op het niveau van vice-minister en staatssecretarissen nauwelijks speciale betekenis, zij het dat het opvallend is dat deze blokgewijs plaatsvinden in enkele ministeries. Dit kan erop duiden dat binnen de betrokken ministeries organisatorische wijzigingen plaatsvinden, dan wel dat ontevredenheid bestaat over de werkzaamheden van de betrokken functionarissen en/of ministeries.

De belangrijkste mutaties betreffen echter ongetwijfeld die op het vice-premiers niveau en in het partijsecretariaat. Daarbij dient opgemerkt te worden dat Cazacu geheel uit de ministerraad verdwijnt, doch wel zijn lidmaatschap van het Politieke Uitvoerende Comité van de Roemeense Communistische Partij heeft behouden en partijsecretaris (cultuur, ideologie) blijft.

Deze laatste functie had hij evenals zijn vice-premierschap begin 1978 gekregen. Het verlies van één

dezer functies, zij het de politiek minst belangrijke, kan worden opgevat als teken van statusvermindering binnen de Roemeense hiërarchie. Mogelijk is echter dat zijn partijfunctie, mede in het licht van het Roemeense politieke geschil met de Sovjet-Unie m.b.t. de relatief onafhankelijke buitenlandse politieke opstelling, veeleisender is geworden en nu al zijn aandacht vereist. Een en ander zou dan binnen afzienbare tijd kunnen resulteren in zijn benoeming in het Permanente Bureau van de RCP. Ten aanzien van Bobu is waarschijnlijk eveneens sprake van statusvermindering, temeer daar het partijsecretariaat voor kaderzaken dat hij verlaat één van de belangrijkste partijfuncties is omdat deze grote invloed op de personele samenstelling van de hoogste partijorganen met zich meebrengt. Anderzijds brengen de Roemeense arbeidsproblemen met zich mee dat Bobu's nieuwe functie niet van belang ontbloot is, zij het dat in de Oosteuropese verhoudingen een hoge partijfunctie belangrijker is. Dit ontslag is vooral daarom opmerkelijk omdat Bobu in zijn functie van vice-president van de Staatsraad op 12 januari Brezhnev tijdens diens doorreis door Roemenië begroette. Daardoor kan Bobu's degradatie op dit moment, zo kort na deze ontmoeting, en mede gelet op de omstandigheden, enigszins als een tegen Brezhnev en de Sovjet-Unie gericht gebaar uitgelegd worden. Dit geldt temeer daar Bobu als Minister voor Buitenlandse Zaken van 1973 tot 1975 ook een belangrijke buitenlandse politieke rol vervulde.

Bij het ontslag van Bobu is belangrijker de vraag wie nu binnen de RCP verantwoordelijk is voor kaderzaken. In dit verband is opmerkelijk dat de echtgenote van de Roemeense partijleiderpresident, Elena Ceausescu, onlangs ter gelegenheid van haar 60e verjaardag, begin januari, werd aangeduid als voorzitter van de Commissie voor partij- en staatskaders van het Centraal Comité van de RCP.

GEHEIM

MO 2/79

Een en ander geeft aanleiding te veronderstellen dat de greep van Ceausescu c.s. op de partij in samenhang met de ontwikkelingen in de betrekkingen met de Sovjet-Unie en de WP-lidstaten verdergaand versterkt is.

De derde mutatie die het partijsecretariaat raakt is het ontslag van Musat, die eerst sedert maart 1978 partijsecretaris voor buitenlandse betrekkingen was als opvolger van de tot minister van buitenlandse zaken benoemde Andrei. Daarbij is van belang dat Musat i.t.t. Andrei die kandidaatlid van het Politiek Uitvoerend Comité en lid van het Permanente Bureau van de RCP is, géén deel uitmaakt van een der hoogste partijorganen. Zijn plotselinge ontslag en benoeming in een niet nader aangeduide andere partijfunctie kan duiden op ontevredenheid over zijn werk. Gezien zijn werkterrein kan e.e.a. samenhangen met de Sovjet-Roemeense betrekkingen, temeer daar hij medio oktober deelnam aan de besprekingen met Gromyko, Ponomarov en Rusakov in Boekarest, in november deel uitmaakte van de kleine Roemeense delegatie naar het Politiek Consultatief Comité van het Warschaupakt in Moskou, doch ontbrak in de door Minister van Buitenlandse Zaken Andrei geleide delegatie die van 29/01 t/m 02/02 de Sovjet-Unie bezocht. Dit laatste kan echter samenhangen met het feit dat dit bezoek uitdrukkelijk op regeringsniveau plaatsvond. Opvallend is echter dat Musat's ontslag tijdens Andrei's bezoek plaatsvond. Musat is uit de jeugdbeweging en het vakbondswezen afkomstig en op het culturele terrein actief geweest. Hij was van 1965 tot 1971 ambassadeur in Cuba; sindsdien heeft hij regionale partijcomités geleid en van begin 1977 tot begin 1978 was hij directeur-generaal van de aan kritiek blootstaande Roemeense Radio en Televisie. Dit laatste kan op de mogelijkheid duiden dat Musat op het terrein van de buitenlandse betrekkingen en gezien Andrei's ervaring en positie, primair belast was met de openbare aspecten van het buitenlandse beleid die met name in de verwickelingen rond de Warschaupakt PCC-zitting een grote rol speelden. Zijn ontslag op dit

GEHEIM

2/79

GEHEIM

moment zou dan kunnen samenhangen met het feit dat Andrei's bezoek aan de Sovjet-Unie gericht was op het verminderen van de bestaande spanningen tussen de twee landen, waarbij vermindering van de publiciteit een belangrijke rol kan spelen.

Ter vervanging van Bobu en Musat zijn nog geen nieuwe partijsecretarissen benoemd. Zowel op het terrein van de kaderzaken als dat der buitenlandse betrekkingen houden nu leden van het Permanente Bureau van het Centraal Comité zich met deze zaken bezig, respectievelijk in de persoon van Elena Ceausescu en Andrei.

Omdat op 1 februari door het CC naast het ontslag van Bobu en Musat óók "verbetering" van de partij-commissies, te vergelijken met Centraal Comité Afdeling en gewoonlijk geleid door partijsecretarissen, werd aangekondigd kan e.e.a. duiden op een versterking van de rol van het Permanente Bureau en daarmee van de trouwste Ceausescu-aanhangers.

5. Joegoslavië

dientieel

a. Sovjet-Joegoslavische Betrekkingen

T.a.v. de toestand van de Sovjet-Joegoslavische betrekkingen valt een aantal factoren aan te wijzen. De fundamenteelste hiervan is de reeds decennia bestaande weigering van partij-leider-president Tito de leidinggevende rol van de CPSU en van de Sovjet-Unie zelf te erkennen. Deze resulteerde in het uittreden uit de Cominform in 1948 en het initieren van een eigen socialistische ontwikkelingskoers. Vervolgens werd in 1955 de beweging der niet-gebonden landen gevormd, waarvan Joegoslavië een der leidende leden werd. Beide aspecten speelden in de verkoeling van 1978 een rol, omdat Joegoslavië de zgn. Eurocommunistische CP'n van Frankrijk, Italië en Spanje steunt in hun eigen, van Moskou afwijkende, koers, en het Sovjet streven om, met behulp van o.a. Cuba en Ethiopië, de beweging der niet-gebonden landen aan de socialistische gemeenschap te koppelen.

Tijdens de Conferentie van Ministers van Buitenlandse Zaken van de niet-gebonden landen in Belgrado in juli 1978 vormde de strijd tussen niet-gebonden landen onderling in Afrika en Azie, de Cubaanse en Sovjet inmenging daarin, alsmede het Sovjet streven naar "annexatie" van de beweging voor eigen politieke doelstellingen, voor Joegoslavië de reden (indirecte) aanvallen op de Sovjet-Unie te lanceren. Ondanks de uiteindelijke schijneenheid van de conferentie rond de Joegoslavische visie, kwam tijdens deze conferentie en bij het 11e Partijcongres van de Joegoslavische communisten een maand eerder, duidelijk tot uitdrukking dat Joegoslavië het Sovjet optreden in toenemende mate met zorg bezag. Dit kwam bij beide landen echter overwegend in bedekte vorm naar buiten, door het hanteren van verhullende formuleringen of het verzwijgen van onwelgevallige standpunten van de andere partij. Wel kwamen gedurende de eerste helft van 1978 van tijd tot tijd de wezenlijke standpuntsverschillen in ideologisch polemiserende geschriften naar buiten.

De onderlinge betrekkingen verslechterden wezenlijk ten gevolge van het bezoek van de Chinese partijleider Hua Guofeng aan Joegoslavië eind augustus, dat feitelijk een herstel van de Joegoslavisch-Chinese partijbetrekkingen bezegelde. Voor de Sovjet-Unie vormde dit bezoek en vooral het feit dat Joegoslavië China een platform zou hebben geboden voor anti-Sovjet uitlatingen, aanleiding tot felle kritiek op Joegoslavië, terwijl Bulgarije geprikkeld reageerde i.v.m. een in Hua's programma opgenomen bezoek aan Macedonië, dat een twistpunt in de Joegoslavisch-Bulgaarse betrekkingen vormt. Bij dit alles moet in overweging genomen worden dat de Sino-Sovjet betrekkingen in de loop van 1978 duidelijk verslechterden en tussen Joegoslavië en Bulgarije de Macedonië-kwestie opnieuw speelde. Wat betreft de Sovjet-Joegoslavische betrekkingen had e.e.a. als direct gevolg dat het bezoek van RSFSR-premier Solomentsev, dat aanvankelijk voor september gepland was, werd uitgesteld. In het najaar bleken echter zowel Joegoslavië als de Sovjet-Unie zich terughoudender op te stellen, waarbij met name de Joegoslavische terughoudendheid terzake van de Roemeense opstelling rond de Warschaupakt PCC-zitting bijdroeg tot de verbetering die het bezoek van Solomentsev mogelijk maakte. Tijdens Solomentsev's bezoek zou deze, namens Sovjet partijleider Brezhnev, president Tito een "spontaan" aanvaarde uitnodiging om de Sovjet Unie te bezoeken hebben overgebracht. Tijdens Brezhnevs bezoek aan Bulgarije medio januari, waar de Joegoslavische pers nogal opgewonden op reageerde, deed Brezhnev Tito via de Sovjet ambassadeur in Belgrado en de Joegoslavische Minister van Buitenlandse Zaken opnieuw een boodschap toekomen. Officieel werd verklaard dat deze betrekking had op de samenwerking tussen de twee landen. Deze boodschap zou echter sterke aandrang behelsen Tito's bezoek aan de Sovjet-Unie snel te doen plaatsvinden en zou bovendien ook een min of meer ultimatief verzoek bevatten inzake de Joegoslavische opstelling t.a.v. het Vietnamese optreden in Kambodja dat ten tijde van Brezhnev's Bulgaarse bezoek een hoogtepunt bereikte. Zowel het tijdstip, de wijze van aanbieding als de inhoud van de boodschap zouden Tito's wrevel hebben gewekt, nog versterkt daar de geringe aandacht die de Sovjet media nadien schonken aan de reis

van Tito naar Koeweit, Irak, Syrië en Jordanië begin februari, alsmede de geringe Sovjet aandacht voor de dood van Tito's nauwe en langdurigste medewerke Kardelj.

T.a.v. het Vietnamese optreden in Kambodja keerde Joegoslavië zich naar verwachting evenals Roemenië tegen Vietnam, i.t.t. de Sovjet-Unie en de meeste Warschaupakt staten. Voor de Sovjet-Unie vormde dit aanleiding tot felle kritiek, met name omdat Joegoslavië zich rond het Kambodja debat in de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties actief zou hebben bezig gehouden met het verzamelen van tegen Sovjet-bondgenoot Vietnam gerichte stemmen. Omgekeerd reageerde Joegoslavië fel kritisch op de Sovjet kritiek, waarmee een terugkeer van de openlijke Sovjet-Joegoslavische polemiek werd ingeluid. Dit werd nog versterkt door de terughoudende opstelling van Joegoslavië t.a.v. de Chinese inval in Vietnam op 17 februari, die door de Sovjet-Unie en de NSWP-landen m.u.v. Roemenië direct werd veroordeeld. Joegoslavië haalde zich hierbij de wrevel en kritiek van de Sovjet-Unie op de hals door slechts indirecte kritiek uit te oefenen en China feitelijk te blijven steunen waar zelfs de Eurocommunistische CP'n zich achter de Sovjet veroordeling van China hadden geschaard.

In samenhang met de strijd in Indochina verdedigde de secretaris van het Partijpresidium van de Joegoslavische Communistenbond, Dolanc, vervolgens op 24 februari het recht van alle communistische partijen de koers te volgen die hen goeddunkt, terwijl hij zich keerde tegen pogingen in te grijpen in de interne zaken van staten en (communistische) partijen, en tegen pogingen van derden "nieuwe communistische partijen" op te richten. Verder zou hij verklaard hebben : "Er zijn geen beginselen in welker naam men een volk van zijn vrijheid en onafhankelijkheid kan beroven en dat opleggen wat men beter en juister vindt". E.e.a. wordt door waarnemers beschouwd als indirecte kritiek op de Sovjet-Unie, die nog aan gewicht wint door kennelijk tegen Bulgarije en de Sovjet-Unie gerichte uitlatingen op het militair-politieke vlak van president Tito en minister van defensie Ljubicic, eind december ter gelegenheid van de Dag der Joegoslavische strijdkrachten. (zie pt c).

Het viel verder op dat de Roemeense minister van defensie Coman op 9 februari onverwacht een kort bezoek aan zijn Joegoslavische collega Ljubicic bracht. Tezelfdertijd circuleerden geruchten dat Bulgarije bezig zou zijn, troepen samen te trekken aan de grens met Joegoslavië, terwijl Sovjet-troepen over de Zwarte Zee zouden worden aangevoerd. E.e.a. werd in verband gebracht met de recente opleving van de Bulgaars-Joegoslavische polemiek over de staatkundige positie van Macedonië (zie pt b). Zowel Bulgarije als Joegoslavië ontkenen deze verhoogde militaire activiteiten aan de wederzijdse grens.

In de verhouding van Joegoslavië tot de Sovjet-Unie kon naast deze ontegenzeggelijk sombere gang van zaken medio december als verzoenend gebaar van de Sovjet-Unie gezien worden, het feit dat de voor buitenlandse betrekkingen verantwoordelijke Sovjet partijsecretaris Ponomarov Joegoslavië niet onder de socialistische landen noemde, iets wat o.m. Sovjet partijleider Brezhnev in het verleden wel heeft gedaan. Hetzelfde gebeurde ook in het Oostduitse partijdagblad Neues Deutschland. De desbetreffende socialistische landen komen, in beginsel, in aanmerking voor toepassing van de zgn. "Brezhnev Doctrine" van beperkte nationale soevereiniteit van socialistische landen. Dit impliceert dat de Sovjet-Unie zich gerechtigd acht in te grijpen bij ontwikkelingen die het socialisme in de betrokken landen in gevaar zouden brengen. Het feit dat Joegoslavië niet (meer) onder die landen genoemd wordt zou kunnen betekenen dat Joegoslavië niet langer bevreesd hoeft te zijn voor een Sovjet/WP ingrijpen, doch vormt tegelijkertijd een miskenning van het door Joegoslavië zelf geproclameerde socialistische karakter van dat land.

Als Joegoslavië niet tot de socialistische gemeenschap in Sovjet termen zou behoren, zouden de Sovjet-Joegoslavische betrekkingen in de Sovjet optiek behoren plaats te vinden op basis van het beginsel van vreedzame coëxistentie. Vooral nog is hiervan in Sovjet uitlatingen en publicaties geen sprake, zodat Ponomarov's verklaring in feite nog niets voorstelt. Een en ander brengt met zich mee dat Joegoslavische bezorgdheid over de Sovjet-Joegoslavische betrekkingen gerechtvaardigd blijft. Dit vond op 16 januari uitdrukking

in de benoeming van een hoog gekwalificeerd partij- en regeringsfunctionaris, het uit Montenegro afkomstige Partij-presidium-lid Orlandic, tot ambassadeur in de Sovjet-Unie. Deze benoeming wint aan betekenis omdat Orlandic anti-Moskou gezind heet te zijn, en omdat niet uitgesloten kan worden dat hij ten tijde van de dood van Tito en/of Brezhnev Joegoslavië in Moskou zal vertegenwoordigen.

Op het militair-politieke vlak, tenslotte, viel het op 21 december op, dat de receptie in de Joegoslavische ambassade in Moskou ter gelegenheid van de Dag der Joegoslavische Strijdkrachten werd bijgewoond door de Opperbevelhebber van de Sovjet Marine, plv. minister van defensie Gorshkov, en Maarschalk van de luchtmacht Sudets (vroegere bevelhebber van de PVO-strany). Ook eind 1977 waren de belangrijkste en met naam genoemde Sovjet militaire vertegenwoordigers uit de Marine en PVO-strany afkomstig. Dit onderstreept dat Joegoslavië op het militair-strategische vlak vooral wat betreft deze krijgsmachtdelen van Sovjet zijde grote belangstelling geniet, zoals ook blijkt uit het aanhoudende streven van de Sovjet-Unie meer havenfaciliteiten en betere overvlieg rechten te verkrijgen. In dit verband is wellicht van belang dat volgens een niet bevestigd bericht uit Joegoslavische diplomatieke bron de Sovjet-Unie gaandeweg ruimere faciliteiten voor het onderhoud van Sovjet marineschepen in Joegoslavische havens zou verwerven.

b. Joegoslavisch-Bulgaarse betrekkingen

Na een periode van betrekkelijke rust is omstreeks 20 januari de woordenstrijd tussen Joegoslavië en Bulgarije over de zgn. Macedonische kwestie weer opgelaaide, zij het ditmaal van korte duur. De directe aanleiding vormde de publicatie van delen van de memoires van het Bulgaarse Politbureaulid Dragoycheva. Enkele belangrijke elementen hieruit zijn:

- Tijdens de Tweede Wereldoorlog steunde de Bulgaarse CP het idee "Macedonië voor de Macedoniërs".

stgeheim

- De BCP beschouwt de Slavische bevolking van Macedonië als etnisch Bulgaars, maar eiste "het recht van de Macedonische natie op zelfbeschikking" op, om een eind te maken aan het feit dat het gebied al lang een twistpunt is in de regio.
- Door misbruik van de Bulgaarse positie na WOII slaagde Joegoslavië erin bij de volkstelling van 1946 een "Macedonische minderheid" in het Bulgaarse Pirin Macedonië vast te stellen.
- Vardar Macedonië, d.w.z. Joegoslavisch Macedonië is "sinds onheugelijke tijden ... vlees van het vlees en bloed van het bloed van het Bulgaarse grondgebied en van de Bulgaarse natie". Voorts werd gesteld dat "de kwestie van een Macedonische natie" in Joegoslavië berust op "een kwaadwillige, anti-Bulgaarse grondslag", terwijl "voor Bulgarije tegenwoordig geen Macedonische kwestie bestaat". (C-2)(W)

Commentaar : De Bulgaarse kritiek had ditmaal een ongebruikelijke scherpte, die te meer opvalt daar eerder Joegoslavische aanspraken op de voorgrond stonden. Volgens niet bevestigde berichten zou in het najaar van 1978 tussen Bulgarije en Joegoslavië zijn overeengekomen de Macedonische kwestie weer in bespreking te brengen, en inderdaad viel rond die tijd een windstilte in deze polemiek te constateren die slechts door genoemde publicatie voor korte tijd heftig verstoord werd. Gezien het tijdstip van de publicatie werd e.e.a., hoewel onwaarschijnlijk, mede in verband gebracht met Brezhnev's bezoek aan Bulgarije.

Het valt op dat Joegoslavische media altijd wel een of ander probleem aan de orde stellen dat direct of indirect verband houdt met het multinationale karakter en de niet-gebonden opstelling van de Joegoslavische federatie. In het verleden betrof dit naast de periodiek opduikende Macedonische kwestie onder meer minderheidsproblemen met Oostenrijk (Karinthië) en de kwestie Triëst. Nadat de Bulgaarse Macedonische kwestie van eind 1977 tot circa

augustus à september 1978 de volle aandacht genoot werd deze kwestie nadien weggedrukt enerzijds door de perikelen rond de Chinees-Joegoslavische betrekkingen en de relatie tot de Sovjet-Unie, alsmede de problemen in de beweging der niet-gebonden landen, anderzijds door de terroristen-problematiek in verband met de Westduitse weigering enkele Kroaten uit te leveren. Bovendien vormde de Albanese minderheid in Kosaro in samenhang met Albanese kritiek op Joegoslavië wederom een min of meer eventuele kwestie.

Ondanks het uitermate provocerende karakter van Ragoycheva's memoires kan daarom geconstateerd worden dat de Macedonische kwestie voor Joegoslavië eenheidsbevorderende aspecten heeft, maar ook negatieve nationalistische stromingen kan aanwakkeren. Op de betrekkingen tussen de twee landen heeft de woordenstrijd echter nauwelijks een negatieve invloed, anders dan dat deze tot op heden nauwe betrekkingen tussen de twee landen belemmerd hebben. In regionaal verband kan de kwestie echter door de Sovjet-Unie benut worden om Joegoslavië onder druk te zetten.

c. Tito en Ljubicic over internationale situatie

In december is zoals gebruikelijk in samenhang met de Dag van de Strijdkrachten en de begrotingsdebatten in Joegoslavië vrij veel aandacht aan de strijdkrachten besteed. Zo verklaarde minister van defensie Ljubicic in een interview met het dagblad Borba ter gelegenheid van de Dag van de Strijdkrachten onder meer het volgende:

"In overeenstemming met het concept van de algemene volksverdediging wordt de nadruk gelegd op de productie van wapens en uitrusting voor defensief gebruik tegen tanks, vliegtuigen en luchtlandingen, alsmede op vergrote mobiliteit, effectiviteit en vuurkracht voor de eenheden van het Joegoslavische leger en van de Territoriale Verdediging".

In hetzelfde kader verklaarde President Tito in een rede op 22 december het volgende :

"De situatie in de internationale betrekkingen is heden ten dage zo dat wij nog meer aandacht aan ons leger moeten besteden opdat het uitgerust wordt met de modernste wapens". ... "Heden ten dage zijn er enkelen (nationalisten, cominformisten en anderen) die tegen Joegoslavische belangen werken en deze streven ernaar om zich te verenigen en als oppositie op te treden. Zij verenigen zich om hun aantal te vergroten en Joegoslavië ernstiger te schaden. Wij kunnen dit niet langer toestaan en moeten maatregelen treffen op basis van de grondwet en wetten".

In een rede voor de Federale Assemblée in samenhang met de bespreking van de ontwerpbegroting voor 1979, tenslotte, deed minister van defensie Ljubicic op 26 december nog enkele andere belangwekkende uitspraken :

"De strijdkrachten van al onze burens zijn gevangen in het proces van modernisering en kwalitatieve versterking. De toenemende militaire aanwezigheid van de grote mogendheden doet zich in een aantal van hen voelen. De positie van ons land, haar politieke stabiliteit, sterkte en defensief vermogen worden op een meer realistische wijze beoordeeld, maar ten gevolge van de ontwikkeling van de internationale situatie, en vooral de situatie bij onze burens, neemt de belangstelling van de grote mogendheden en blokken voor ons strategisch grondgebied toe".

"Dit alles toont de noodzaak aan de eenheid van ons land te versterken en haar verdedigingsstelsel te ontwikkelen, en vraagt om nieuwe inspanningen, overeenkomstig de resolutie van het 11e Partijcongres over de ontwikkeling en versterking van de algehele volksverdediging en sociale zelfbescherming d.m.v. de taken die onze opperbevelhebber ons stelt." ...

"Rekening houdende met het feit dat er in de wereld krachten bestaan die het systeem in Joegoslavië afwijzen en die aan het werk zijn om Joegoslavië te destabiliseren, moeten wij voortgaan om op een meer georganiseerde wijze ons stelsel van algemene volksverdediging en sociale zelfbescherming te ontwikkelen en verbeteren, en onze strijdkrachten te ontwikkelen. Het strategische oogmerk van de ontwikkeling van de

strijdkrachten volgend jaar zal zijn de verdere toename van de gevechtsgereedheid, met nadruk op de ontwikkeling van nieuwe gevechtssystemen, kaderontwikkeling en training". (C-2)(W)

Commentaar : In vergelijking met voorgaande jaren is in de december redes van Tito, Ljubicic en anderen duidelijk sprake van een relatief pessimistische beoordeling van de internationale situatie en, in mindere mate, de binnenlandse toestand. In dat kader zijn met name Ljubicic's verklaringen en de duidelijke verhoging van de Joegoslavische defensie-bestedingen alleszins verklaarbaar en tekenend. Daarbij valt in Ljubicic's rede op dat deze uitdrukkelijk verwijst naar buurstaten en dat hij in zijn interview met Borba juist de verdediging tegen die wapensystemen noemt die in de Sovjet strijdkrachten een belangrijke plaats innemen. Mede in het licht van Ljubicic's verwijzing naar destabiliserende krachten en Tito's uitdrukkelijke vermelding van Cominformisten valt te constateren dat Joegoslavië momenteel in de Sovjet-Unie en door de Sovjet-Unie gesteunde groeperingen een directe dreiging ziet. Opvallend is echter dat ongeveer tezelfdertijd het uit Kroatië afkomstige Partijpresidiumlid Bakaric de zaken in vergelijking met Tito duidelijk genuanceerder voorstelde, waarbij met name verwijzing naar de Cominformisten volledig ontbrak en die de dreiging meer van binnenuit zag komen.

d. Collectiviteitsbeginsel in partijleiding

Op 10 november werd in Joegoslavië een nieuw "Procedure Reglement" van het Presidium van het Centraal Comité van de Joegoslavische Communistenbond (SKJ) gepubliceerd, waaraan door de pers veel aandacht werd besteed. Het dagblad POLITYKA stelde dat de basisgedachte van het reglement is "democratie in de besluitvorming, verantwoordelijkheid bij uitvoering van besluiten, en een collectieve benadering en gelijkheid in het dagelijkse werk". Het rapport inzake het reglement stelde volgens Polityka het Presidium voor als

"werkelijk collectief lichaam" en het reglement zou ieder lid verantwoordelijk stellen voor de beslissingen van het gehele Presidium, doch binnen het Presidium zouden de leden het recht hebben oppositionele standpunten in te nemen. Een nieuw element in het reglement is de functie van Presidium-voorzitter. Deze voorzitter wordt op voorstel van de President van de SKJ jaarlijks gekozen uit de verschillende republieken en provincies, en leidt bij afwezigheid van de SKJ-president (Tito) de zittingen van het Presidium. Gesteld wordt dat de voorzitter en secretaris van het Presidium vele gemeenschappelijke taken hebben. Hoewel de leden van het Presidium krachtens Artikelen 1 en 34 van het reglement in beginsel gelijke rechten en verantwoordelijkheden hebben, voorziet Artikel 32 in de mogelijkheid dat een beperkt aantal leden tussen reguliere Presidiumzittingen in bepaalde besluiten kan nemen, op basis van statutaire rechten van de SKJ-president, en dat de voorzitter en secretaris de overige leden van de besluiten op de hoogte zullen brengen. Normaal is de aanwezigheid van tenminste 16 van de 24 leden vereist voor geldige besluitvorming, doch in urgente gevallen kan volstaan worden met 13 of zelfs minder leden, en besluitvorming vindt plaats bij gewone meerderheden. Uit Artikel 30, para 3, valt voorts nog af te leiden dat tenminste één vertegenwoordiger van ieder der 8 Joegoslavische republieken en autonome provincies bij de besluitvorming geraadpleegd dient te worden. Ten aanzien van het collectiviteitsbeginsel valt verder uit recente toespraken en artikelen, ingeluid door een rede van president Tito tijdens het 8e Vakbondcongres op 21 november, af te leiden dat dit op alle niveaus zal worden doorgevoerd in de periode tot het volgende Partijcongres (1982). Concreet zal dit tot gevolg hebben dat o.m. op het niveau der 6 republieken en 2 autonome provincies de partijleiders ieder jaar opnieuw zullen moeten worden gekozen. Daardoor zou jaarlijks één derde van het SKJ-Presidium van samenstelling kunnen veranderen omdat die partijleiders uit hoofde van hun functie deel uitmaken van het Presidium. Het collectiviteitsbeginsel zou volgens Presidium-voorzitter Mikulic voorts met zich meebrengen dat de autonomie van

lagere partijorganen beperkt zou worden, omdat een en ander supervisie over lagere besluitvormende organen in zou houden.

(B-2)(R)(W)

Commentaar : Hoewel tijdens het 11e Partijcongres van de SKJ in juni j.l. enkele belangrijke beslissingen t.a.v. de samenstelling van de hoogste partijorganen werden genomen, o.a. inhoudende een beperking van de omvang van het Partijpresidium en de benoeming van een vaste Presidium-secretaris, hebben de bovengeschetste veranderingen waarschijnlijk een verdergaande betekenis. Opvallend is daarom dat deze niet tijdens het Partijcongres werden besproken doch een half jaar later. Voorlopig kan geconcludeerd worden dat de beoogde veranderingen enerzijds bedoeld zijn om de centrale controle over het land te vergroten en uitwassen van het systeem van arbeiderszelfbestuur te bestrijden, anderzijds om door collectieve verantwoordelijkheden en over alle republieken en provincies roterende centrale leidinggevende functies te voorkomen dat één persoon of een kleine groep van personen zich na de dood van Tito de macht toeëigent ten koste van anderen. Het doel van dit alles zou zijn om een zekere mate van continuïteit en rust in Joegoslavië te garanderen tot wellicht een duidelijk voor alle republieken, provincies en groepen aanvaardbare leider zich manifesteert.

Niettegenstaande de bedoelingen valt tevens te constateren dat door uitzonderingsclausules theoretisch 5 van de 23 à 24 Presidium-leden in staat zijn voor allen bindende besluiten te nemen, waardoor het collectiviteitsbeginsel wat betreft de besluitvorming ernstig wordt aangetast. Bovendien valt te constateren dat de Voorzittersfunctie van het Presidium weliswaar aan het "rotatiebeginsel" onderhevig is, doch dat de Presidium-secretaris Dolanc vooralsnog voor vier jaren verkozen is en daarom tot

1982 van zijn positie verzekerd is. Hierdoor neemt hij een relatief sterke positie in, naast de momenteel functionerende voorzitter Mikulic die zich de afgelopen periode duidelijk kon profileren. Er zitten dus in de Presidium-reglementen onvolkomenheden, die enerzijds een zekere mate van flexibiliteit en een snelle besluitvorming in crisissituaties mogelijk maken en bevorderen, doch anderzijds destabiliserend kunnen werken.

Ten aanzien van de aangeduide, in de periode tot 1982 uit te voeren, invoering van het collectiviteits- en rotatiebeginsel op alle niveaus, kan worden geconstateerd dat dit, afgaande op de terzake gehouden redes, bedoeld is om de Joegoslavische economie te versterken en de ernstigste problemen aan te grijpen. Zulks vloeit voort uit economische en maatschappelijke problemen die op langere termijn de eenheid van Joegoslavië in gevaar kunnen brengen.

Hoofdstuk B: Economie1. De militaire en economische hulp van de SU en NSWP-landen aan de Derde Wereld in 1977

In de Sovjet hulpverlening aan de Derde Wereld ligt het accent duidelijk op bijstand van militaire aard. In 1977 werden door de SU akkoorden inzake militaire hulp gesloten ter waarde van bijna 4 miljard dollar. Daarmee werd bijna het record van 1974, waaraan de ontwikkelingen in het Midden-Oosten in 1973 ten grondslag lagen, geëvenaard. Van deze 4 miljard dollar was ongeveer 60% bestemd voor vier radicale Arabische staten, te weten Algerije, Libië, Irak en Syrië. In 1977 werden door de Sovjets wapens en ander militair materieel ter waarde van 3,26 miljard dollar aan Derde Wereld landen geleverd. Daarmee werd de record-waarde van de wapenleveranties in 1973, namelijk 3,13 miljard dollar, overtroffen.

In 1977 werd door de SU aanzienlijk minder economische hulp aan de Derde Wereld toegezegd dan voorgaande jaren.

De omvang van de toegezegde bijstand lag met een kleine 400 miljoen dollar ruim 500 miljoen dollar onder de waarde van de toegezegde economische hulp in 1976. In 1977 had de feitelijke economische hulpverlening van de SU een waarde van 535 miljoen dollar, waarmee het cijfer van 1976, namelijk 460 miljoen dollar, werd overtroffen.

De NSWP-landen sloten in 1977 militaire akkoorden ter waarde van zo'n 180 miljoen dollar met de Derde Wereld landen, terwijl in dat jaar militair materieel ter waarde van 240 miljoen dollar aan deze landen werd geleverd.

De economische hulp van de NSWP landen bedroeg in 1977 430 miljoen dollar. In 1976 was dat 365 miljoen dollar. In dat jaar werd tevens voor iets meer dan 325 miljoen dollar aan nieuwe economische hulp toegezegd. (In 1976: 720 miljoen dollar)(B-3)(G)

Commentaar: Bovenstaande gegevens inzake de door Warschaupakt-landen verstrekte militaire en economische hulp aan de Derde Wereld landen geven aanleiding tot de volgende opmerkingen:

- a. De militaire hulpverlening is voor de SU ook in 1977 het meest effectieve middel gebleven in haar streven de Sovjet invloed in de Derde Wereld te vergroten en/of te consolideren.

Nog immer wordt het concrete bijstandsbeleid primair bepaald door overwegingen van politiek-strategische aard: zo was in 1977 meer dan de helft van de toegezegde hulp bestemd voor die Arabische landen, die zich het felst opstelden tegenover de Egyptische politiek ten opzichte van het Midden-Oosten conflict welke er niet in de laatste plaats op gericht was de rol van het Kremlin in een toekomstig vredesoverleg en de Sovjet invloed in het Midden-Oosten in zijn totaliteit zoveel mogelijk te beperken. De politiek-strategische achtergrond van de militaire hulpverlening van de SU wordt nog duidelijker wanneer men de waarde van de overige in 1977 gesloten militaire bijstandsakkoorden nader specificceert. Dan blijkt, dat deze voor het overgrote deel bestemd is voor het zeker in geografische zin in N.O. Afrika dominerende Ethiopië (te weten 700 miljoen dollar) en India (600 miljoen dollar) waar de val van de regering Ghandi de Sovjet invloed aldaar in gevaar leek te (kunnen) brengen. In het totaal nemen deze twee landen samen met de vier radicale Arabische staten (Algerije, Libië, Syrië en Irak) zo'n 90% van de in 1977 door de SU toegezegde militaire hulp voor hun rekening.

Ondanks deze overwegend politieke motieven achter het Sovjet beleid moet er met nadruk op worden gewezen, dat financieel-economisch gezien de levering van militair materieel aan Derde Wereld landen het Kremlin aanzienlijke voordelen biedt: de verkoop van militaire uitrustingsstukken leverde de SU in 1977 zeker 1,5 miljard dollar in "harde valuta" op.

Daarmee leverde de wapenhulp aan Derde Wereldlanden een belangrijke bijdrage aan de Sovjet economie. Immers, ondanks de grote tekorten op de "harde valuta"-handelsbalans konden (al te) drastische beperkingen van de invoer van voor de ontwikkeling van de Sovjet economie essentiële goederen uit het Westen (erdoor) vermeden

worden.

- b. Bij de berekening van de waarde van de door communistische landen met Derde Wereld landen gesloten wapenleverantie-akkoorden en van het feitelijk geleverde materieel zijn Sovjet handelsprijzen gehanteerd, d.w.z. de feitelijke prijzen uitgedrukt in dollars die de communistische landen naar schatting de Derde Wereld landen berekenen. Hoewel voorzover bekend de SU weinig financiële concessies heeft gedaan op het gebied van prijsregelingen of terugbetalingsvoorwaarden aan die landen die grote hoeveelheden militair materieel van de SU afnamen, blijft onduidelijk in hoeverre prijs- of terugbetalingsconcessies alsmede schenkingen uit het verleden volledig in de eerder besproken berekening van de door de SU verleende militaire bijstand zijn verdisconteerd. Daarnaast veronderstelt de gehanteerde berekeningsmethode een volledige kennis van de door de Sovjets vastgestelde basisprijzen voor het diverse militaire materieel. Zelfs wanneer deze informatie daadwerkelijk aanwezig was, moet het ernstig betwijfeld worden of men wel Sovjet handelsprijzen bij de berekening van de waarde van het door de communistische landen in hun totaliteit geleverde materieel kan toepassen. Immers, bij de door China geboden wapen hulp lijkt op zijn minst een aanpassing van de daarop van toepassing zijnde (Sovjet) prijzen noodzakelijkom de financiële aspecten van deze militaire bijstand goed te kunnen nagaan. In zekere zin geldt voor de door de NSWP-landen geboden militaire hulp hetzelfde: aangezien een groot deel van de door deze landen geleverde uitrustingsstukken geproduceerd wordt op basis van een door de Sovjets verleende licentie, lijken de prijzen van deze goederen hoger te liggen dan die van hetzelfde materieel dat in de SU zelf is geproduceerd. Wel zijn er enige aanwijzingen, dat er zeker op het gebied van de militaire

hulpverlening aan Derde Wereld landen een zekere taakverdeling bestaat tussen de SU enerzijds en de NSWP-landen anderzijds. Mogelijk heeft dit ook nog financiële gevolgen en moeten de NSWP-landen een percentage van de opbrengst van hun wapenleveranties aan de SU afstaan.

- c. Hoewel de kosten van het uit communistische landen afkomstige militaire personeel, dat in Derde Wereld landen is ingezet voor assemblage en onderhoud van het geleverde materieel alsmede voor instructie van het lokale militaire personeel, op een totaal van 150 miljoen dollar wordt geschat, moet dit bedrag met de nodige omzichtigheid worden gehanteerd. Nadere studie van de financiële aspecten van de door de communistische landen geboden technische en opleidingsdiensten alsmede van de door hen verrichte onderhouds- en overige ondersteunende en logistieke taken is reeds aangekondigd. Bovendien bestaat twijfel of hierin de hulp aan guerilla-bewegingen is begrepen. De voornoemde schatting van 150 miljoen dollar is gebaseerd op berekening van de gemiddelde salarissen en overige kostentoeelages van dit personeel. Het is aangepast voor wat betreft de lengte van het verblijf van het betreffende communistische personeel in het (Derde Wereld) land. Voornoemde kosten zijn het hoogst voor Sovjet en Oost-europees personeel en het laagst voor uit China afkomstige militaire technici. Uit gegevens over Angola kan worden afgeleid, dat Cubaans (militair) personeel minder krijgt uitbetaald dan uit de SU of Oost-Europa afkomstige adviseurs.
- In 1977 hielden zich in totaal 33.000 communistische militaire technici in Derde Wereld landen op. Daarvan waren er bijna 22.000 uit Cuba (hierin zijn voor 1977 tevens de troepen in Angola opgenomen en iets meer dan 10.000 uit de WP-landen

afkomstig. China leverde zo'n 700 man, terwijl Noord-Korea (60 man) en Joegoslavië (240 militaire technici) eveneens in beperkte mate actief waren. Het is duidelijk dat het grootste deel (bijna 2/3 van het totaal) van het uit communistische landen afkomstig militair-technische personeel uit Cuba afkomstig is: Het is niet bekend of Cuba, dat zoals bekend op zeer grote schaal financieel door de SU wordt gesteund, een bepaald percentage van het bedrag dat naar Cuba voor het in Derde Wereld landen gestationeerde militaire personeel wordt overgemaakt, aan de SU moet afdragen. In zekere zin geldt voor het uit de NSWP-landen afkomstige personeel dezelfde vraag.

- d. Onbekend is, op welke wijze en in hoeverre in het totaalbedrag de waarde van "barter"overeenkomsten is verdisconteerd. Vooral in het geval van de SU zijn dit soort akkoorden niet zonder betekenins.
- e. De economische hulp van de SU is er primair op gericht politiek gunstige ontwikkelingen in de betreffende Derde Wereld landen te consolideren alsmede om de eigen industrie te verzekeren van grondstoffenvoorraden (bijv bauxiet, fosfaat, ijzererts) en afzetmarkten. Voor de NSWP-landen vormt economische hulp aan Derde Wereld landen één van de middelen om de toekomstige olievoorziening veilig te stellen en om markten te verwerven voor de produkten van de eigen industrie. Bij de Chinese hulp op economisch gebied speelt het commerciële aspect een veel geringere rol.
- f. Aan het feit, dat in 1977 voor een veel geringer bedrag aan nieuwe economische hulp door de SU en de NSWP-landen werd toegezegd dan in 1976 (namelijk 392 en 326 miljoen dollar tegenover 945 en 721 miljoen dollar in 1976) mogen geen verstrekkende conclusies gebonden worden. Niet alleen lag de waarde van de in 1977 feitelijk verstrekte hulp aanzienlijk boven die van de economische bijstand

van de SU en de NSWP-landen in 1976, maar ook overtrof dit bedrag de waarde van de in 1977 nieuw toegezegde hulp. Van een wijziging in de Sovjet politiek ten aanzien van de economische hulpverlening aan Derde Wereld landen is dan ook geen sprake: zo werd in maart 1978 nog een buitengewoon belangrijk akkoord met Marokko gesloten ter waarde van 2 miljard dollar betreffende de ontwikkeling van de Marokkaanse fosfaatindustrie door de SU (in ruil voor de levering gedurende een langere periode van fosfaat door Marokko). Bovendien worden steeds minder kredietovereenkomsten welke door de SU en/of Oost-Europese landen met Derde Wereld landen worden getekend, gepubliceerd. Ook wordt in de nieuwe kaderakkoorden en in de algemene economische en technische akkoorden de omvang van het krediet meestal niet gespecificeerd.

- g. Bij de bovengenoemde bedragen van de door de SU en de NSWP-landen geboden economische hulp moet echter opnieuw de kanttekening worden gemaakt, dat onduidelijk is of, en zo ja, in hoeverre, rekening is gehouden met het feit, dat het in Derde Wereld landen gestationeerde civiel-technisch personeel, vooral wanneer dat uit de SU en de NSWP-landen afkomstig is, in "harde valuta" door de "gastlanden" moet worden betaald. Dit gold in 1977 (waarschijnlijk in mindere mate) ook voor het Cubaanse civiele personeel. Door de SU, dat met 22.400 man economische technici en adviseurs in Derde Wereld landen is vertegenwoordigd (waarvan 60% betrokken was bij ontwikkelingsprojecten in 6 landen te weten Afghanistan, India, Algerije, Irak, Syrië en Iran), werd mogelijk 150 à 200 miljoen dollar voor de door dit personeel verleende diensten ontvangen. De meeste landen moeten tevens de huisvestings- en transportkosten welke door dit personeel ter plaatse worden gemaakt, betalen.

Dit verhoogt de kosten van de door hen verleende diensten aanzienlijk. In totaal zijn 90.000 uit communistische landen afkomstige economische adviseurs en technici in Derde Wereld landen gestationeerd. Dit contingent bestaat naast de 22.000 Sovjets nog uit 36.000 man personeel uit de NSWP-landen, 24.000 Chinezen en 6.500 Cubanen, terwijl Noord-Korea 700 man levert. De omvang van het NSWP-personeel nam het sterkst toe. Daarbij lag het accent op Noord-Afrika, waar 24.000 man zijn. Hiervan nam Libië het grootste deel (namelijk ruim 18.000 man) voor zijn rekening.

Een belangrijk deel van de in Noord-Afrika gestationeerde adviseurs is betrokken bij constructie-werkzaamheden. Het betrokken personeel ontvangt hoge salarissen, waarvan een groot deel (ongeveer $\frac{3}{4}$) in "harde valuta" wordt overgemaakt. De Cubaanse civiele presentie is in 1977 met ruim 30% tot 6.500 gestegen: Daarvan zijn er 4.000 in Angola ingezet. De financiële voordelen die de stationering van economische adviseurs in Derde Wereld landen (met name in Noord-Afrika) de NSWP-landen en - in mindere mate - Cuba opleveren kunnen nog niet worden gekwantificeerd. Aangezien het hierbij in ieder geval bij de NSWP-landen om aanzienlijke bedragen gaat, die mogelijk nog hoger liggen dan de verdiensten van de SU op dit gebied (ongeveer 150 à 200 miljoen dollar), moet de reeds eerder genoemde waarde van de economische bijstand van het WP niet te absoluut worden genomen.

Daarin moeten immers ook de financiële aspecten van de in de betreffende Derde Wereld landen verzorgde opleidingen en van de studieprogramma's die in de communistische landen zelf (met name in WP landen en Cuba) voor studenten uit Derde Wereld landen zijn opgezet, worden verdisconteerd. Hetzelfde geldt voor de vormen van institutionele hulp op het terrein van vakbondswezen, verbindingen, gezondheidszorg en het opzetten van partij- en veiligheidsapparaten.

Tenslotte moet in aanmerking worden genomen, dat akkoorden inzake economische samenwerking (bijv op het gebied van de visserij) niet zelden door het donorland zodanig worden geïnterpreteerd, dat de uitvoering daarvan het betreffende Derde Wereld land in mindere mate ten goede komt dan het in eerste instantie zelf had verondersteld. Dit versterkt de toch al groeiende ontevredenheid van Derde Wereld landen over het niveau en de aard van de vooral door de SU verleende economische hulp, waarin het "Trade" aspect de "Aid" steeds meer lijkt te overheersen. Het moet betwijfeld worden of deze ontevredenheid in de toekomst zal verminderen. In dit verband kan enerzijds worden gewezen op de groeiende economische moeilijkheden in de WP landen zelf en anderzijds op de noodzaak om binnen de COMECON de hulp aan de minder ontwikkelde lidstaten (mede ten behoeve van de economische integratie) verder op te voeren (niet in de laatste plaats ten gunste van Vietnam). Dit alles lijkt de ruimte voor een sterke uitbreiding van de door de COMECON-landen geboden economische hulp te verkleinen en een mogelijk nog sterker commerciële oriëntatie van deze hulpverlening aannemelijk te maken.

2. Polen

identieel

a. Economische ontwikkeling in 1978

De ontwikkeling van de Poolse economie heeft in 1978 niet aan de planverwachtingen voldaan. Het nationaal inkomen steeg met slechts 2,8% terwijl een toename van 5,4% in het jaarplan 1978 was voorzien.

Deze vertraging in de groei van het nationaal inkomen kan voor een deel worden toegeschreven aan de aanzienlijke vermindering van de groei van de industriële produktie.

De verkoop van de industriële produkten die met 5,8% toenam, bleef 1% achter bij de planverwachtingen. Dit kan deels worden toegeschreven aan het feit, dat de industrie in onvoldoende mate werd voorzien van grondstoffen en kapitaalgoederen, hetgeen mede verband houdt met de gevoerde restrictieve invoerpolitiek.

Bovendien nam de produktie ten behoeve van de export en binnenlandse markt minder toe dan gepland was, terwijl tevens problemen op het gebied van transport en de energievoorziening een belangrijke rol hebben gespeeld.

Ook de landbouwproduktie, die in zijn totaliteit met 4,2% toenam wist de vastgestelde plandoelstelling niet te verwezenlijken. Voor 1978 was een produktiegroei met 5,8% gepland. De gerealiseerde stijging in de levering van vlees (produkten) bleef sterk achter bij de planverwachtingen. Het chronische tekort aan vlees, dat de afgelopen jaren sterk tot de ontevredenheid van de Poolse consument heeft bijgedragen, is niet in betekenis afgenomen. Van wezenlijke vooruitgang naar herstel van het evenwicht op de binnenlandse markt is ook door een tekortschietende produktie van andere consumptiegoederen van de gewenste kwaliteit, geen sprake. Met betrekking tot de positie van de Poolse consument moet verder nog worden opgemerkt, dat de kosten van het levensonderhoud in 1978 met ruim 8% stegen. Hoewel volgens de officiële statistieken het inkomen per hoofd van de bevolking met 0,4% steeg, is het niet uitgesloten dat dit inkomen feitelijk is gedaald in het licht van het feit dat de opgetreden prijsstijgingen waarschijnlijk niet volledig in de gepubliceerde statistieken zijn opgenomen.

Ook op het gebied van de investeringen geven de ontwikkelingen in 1978 de Poolse leiding geen aanleiding tot tevredenheid. Hoewel volgens de officiële statistische gegevens de investeringen in de gesocialiseerde sector van de economie 597.000 miljoen Zloty bedroegen en daarmee de stijging ten opzichte van 1977 tot 0,2% beperkt bleef, is er aanleiding om het laatstgenoemde percentage in twijfel te trekken: Immers, in het plan voor 1978 was een aanzienlijk lager investeringsniveau vastgelegd. Bovendien bedroegen in 1977 de investeringen 588.000 miljoen Zloty, hetgeen een feitelijke stijging in 1978 met 1,5% impliceert in plaats van een daling met 0,2%.

Op het gebied van de buitenlandse handel werd een omzetstijging van 7% gerealiseerd. De Poolse export nam met 9,8% en de import met slechts 4,7% toe.

Tot dit laatste heeft de beperking van de invoer uit het Westen sterk bijgedragen. Tegen de achtergrond van de moeilijkheden die Polen ondervonden heeft in de handel met het Westen (zo bleef in 1978 de export naar het Westen achter bij de planverwachtingen) is het nauwelijks verbazingwekkend te noemen, dat de handel met de socialistische landen (en met name met de SU) sterker steeg dan de handelsomzet in zijn totaliteit. Door de import uit het Westen te stabiliseren op het 1977-niveau en een exportgroei van 7,6% nam het tekort op de betalingsbalans met 1,6 miljard Zloty af. Voornoemde importbeperking heeft het afgelopen jaar echter tot ernstige productieverliezen geleid (m.n. in de industrie) en daarmee tot de teleurstellende groei van het nationaal inkomen bijgedragen.

b. Het economisch plan 1979

In het economisch plan voor 1979 is een zeer gematigde economisch groei van 2,8% voorzien. Een sterkte verlaging van het investeringsniveau (met 10%) alsmede een strikte controle op en rationalisatie van de import moeten dit bewerkstelligen. De economische efficiency moet sterk worden opgevoerd (m.n. het grondstoffen en energieverbruik). De arbeidsorganisatie en produktiviteit moeten belangrijk worden verbeterd.

De achtergrond voor deze matigingspolitiek wordt gevormd door de noodzaak de groei van de Poolse schuldenlast ten opzichte van het Westen in ieder geval beperkt te houden en in dat verband op relatief korte termijn een herstel van het evenwicht in de handel met het Westen te verwezenlijken (mogelijk in 1981/1982). Voor industrie en landbouw zijn stijgingspercentages vastgelegd van 4,9% en 3,9-4,8%. Binnen de industrie moet de produktie voor de binnenlandse markt met 7,7% en die voor de export met 9,6% toenemen. De produktie ten behoeve van investeringsdoeleinden moet met bijna 10% worden verkleind. Deze geplande wijziging in de industriële produktiestructuur, waarin de nadruk niet langer eenzijdig ligt op de kapitaalgoederenproduktie maar méér op die van consumptiegoederen (en exportproduktie), moet een verdere verslechtering van de positie van de Poolse consument met alle daarmee verbonden politieke risico's voorkomen. Deze heeft in 1979 immers ook slechts een zeer geringe reële inkomensstijging (van 1,1% á 1,4% te verwachten, terwijl de inflatie naar alle waarschijnlijkheid weinig onder het 1978 cijfer zal liggen. In dat verband moet tevens worden vastgesteld, dat ook in 1979 weer enorme bedragen zijn uitgetrokken voor de subsidiëring van levensmiddelen en andere consumptiegoederen) alsmede van de dienstensector. In het totaal nemen deze uitgaven bijna 40% van de gehele staatsbegroting voor hun rekening. Ook in het investeringsbeleid komt het streven van de Poolse autoriteiten tot uitdrukking, de positie van de consument binnen de beperkte ruimte die het versoberingsbeleid daarvoor openlaat, nog zoveel mogelijk te ontzien. Zo zal het aandeel van de netto investeringen in het nationaal inkomen verder (namelijk tot ongeveer 21%) worden teruggebracht. De investeringen in de (zware) industrie zullen bovendien worden verlaagd. Het zwaartepunt van het investeringsbeleid zal in de industrie komen te liggen op de modernisering van bestaande in plaats van op de in dienstneming van nieuwe projecten. Prioriteit in de investeringspolitiek is gegeven aan de woningbouw, de gezondheidsdienst, de landbouw- en levensmiddelensector, en niet in de laatste plaats aan de energie- en grondstoffenwinning. Ook het transportwezen (met name de spoorwegen), waarvan de ontwikkeling sterk is achtergebleven, krijgt meer aandacht.

In dit verband moet erop worden gewezen, dat de toestand van het Poolse transport- en verkeerswezen het afgelopen jaar opnieuw is verslechterd. Hiervan hebben vooral de mijnbouw (kolenafvoer) en de bouwsector de nadelige gevolgen ondervonden.

Op het gebied van de buitenlandse handel is een stijging van de Poolse export met meer dan 9% gepland, terwijl de invoer met iets meer dan 5% zal mogen toenemen. Desondanks zal de betalingsbalans ook in 1979 nog geen positief resultaat tonen, al zou realisering van het geplande tekort, namelijk 1,7 miljard Zloty, ten opzichte van 1978 een duidelijke verbetering betekenen.

Commentaar: Uit de inhoud van het economisch plan voor 1979 kan worden afgeleid, dat in de afgelopen twee jaar, dat wil zeggen de eerste twee jaar van de zogenaamde "economische manoeuvre" weinig voortuigang is geboekt bij de oplossing van de belangrijkste economische problemen, te weten de inefficiency bij de investeringen, de (door een achterblijvende export waar het westen met name) ongunstige betalingsbalans, het gebrek aan evenwicht (tussen vraag en aanbod) op de binnenlandse markt en de ontoereikende woningbouw. Het jaar 1978 kenmerkte zich door stagnatie op het gebied van de industriële produktie, stijgende inflatie, en een ongunstige ontwikkeling van de levensstandaard. De kansen op verwezenlijking van de doelstellingen van het 1979-plan zijn door het koude winterweer van de afgelopen maanden verkleind.

In Polen (maar ook in de DDR en Tsjechoslowakije) hebben de zeer ongunstige weersomstandigheden tot ernstige economische verliezen en tot een verdere toename van de ontevredenheid onder de Poolse bevolking geleid.

In Polen werden vooral de industriële produktie, de veeteelt, en het transportwezen zwaar getroffen.

Daar droeg niet in de laatste plaats de ernstige tekortschietende energievoorziening toe bij. Anderzijds werd juist door de optredende transportmoeilijkheden de aanvoer van kolen uit Neder-Silezië vertraagd (alsmede de kolenexport) . Ook het in oktober van kracht geworden regeringsprogramma, dat erop gericht was energietekorten door het opleggen van beperkingen aan industriële en particuliere verbruikers te voorkomen of in ieder geval tot het uiterste te beperken, heeft de optredende energiecrisis in Polen niet kunnen verhinderen. De Poolse energieproblemen worden in wezen veroorzaakt door de omstandigheid, dat de vraag naar energie in de zeventiger jaren zo scherp gestegen is dat, ondanks een niet onbelangrijke toename van de capaciteit van de electriciteitscentrales, daar nog steeds niet volledig aan kan worden voldaan. Daar komt nog bij, dat van een efficiënt, rationeel gebruik van energie in Polen nauwelijks sprake is. Ook de transportproblemen kunnen in dit verband vermeld worden, aangezien 70% van de Poolse electriciteitsproductie op steenkool is gebaseerd. Aangezien het vrij onwaarschijnlijk moet worden geacht, dat de vraag naar energie in de naaste toekomst wezenlijk zal kunnen worden verkleind en een belangrijke stijging van de opwekkingscapaciteit zeker op de korte termijn mede in het licht van de teleurstellende resultaten van de afgelopen jaren op dit gebied, niet te verwachten is, zal Polen voorlopig met ernstige problemen op het gebied van de energievoorziening blijven kampen. De negatieve gevolgen van de energiecrisis voor de Poolse economie kunnen de Poolse autoriteiten ertoe brengen maatregelen te nemen, die tot een nieuwe stijging van het tekort op de betalingsbalans (en daardoor ook van de schuldenlast) zullen leiden. Daarbij kan gedacht worden aan een verhoging van de invoer (ten behoeve van een spoedig herstel van de nu opgelopen economische schade) en aan een vermindering van de export ten gunste van de binnenlandse markt.

c. De Poolse defensie-uitgaven 1979 (Recificatie MR 1/79)

In tegenstelling tot datgene wat in MR 1/79 gesteld werd, zijn in de Poolse begroting 1979 defensie-uitgaven vastgelegd van 65,298 miljard Zloty en niet zoals werd gesteld, van 61,3 miljard Zloty.

De Poolse defensie-uitgaven kunnen worden onderverdeeld in exploitatie en investeringsuitgaven. Deze bedragen dit jaar resp. 61,375 en 3,923 miljard Zloty. In 1978 bedroegen de totale Poolse defensieuitgaven 62,2 miljard Zloty, waarvan de exploitatiekosten 58,8 miljard en de investeringsuitgaven 3,4 miljard Zloty voor hun rekening namen. Ten opzichte van vorig jaar zal de defensiebegroting in zijn totaliteit met 3,1 miljard Zloty, d.w.z. met ongeveer 5% stijgen.

Voor de exploitatie- en investeringsuitgaven zijn de stijgingspercentages resp. zo'n 4,5% en ongeveer 15%.

Het moet aannemelijk worden geacht, dat de gepubliceerde begrotingscijfers een redelijk beeld geven van de ontwikkeling van de defensie uitgaven van de afgelopen twee jaar, al zijn er zeer waarschijnlijk ook in andere begrotingsposten uitgaven ten behoeve van de defensie opgenomen. (B-3)(G).

Commentaar: Het is onduidelijk of, en zo ja in welke mate, er sprake is van een reële stijging van de Poolse defensie-uitgaven. Immers, de inflatie in Polen bedraagt minstens 8%. Dit maakt een sterke reële toename van de defensie-uitgaven zeer onaannemelijk. Wel moet hieraan worden toegevoegd, dat de invloed van de inflatie op het defensie budget (bijvoorbeeld door de daar veel makkelijker beheersbare personeelskosten) minder groot lijkt te zijn dandie op de overige delen van de economie.

Hoofdstuk C : Landstrijdkrachtenim 1. Activiteitena. Warschaupakt algemeen

De oefen/opleidingsactiviteit bij de Warschaupakt landstrijdkrachten in de Centrale Sector was gedurende de verslagperiode over het algemeen levendig tot intensief en werd slechts in beperkte mate beïnvloed door slechte weersomstandigheden. Voorzover bekend werden alleen in het noorden van de DDR, gedurende de verslagperiode, elementen van de NVA en mogelijk de GSVG ingezet ter bestrijding van sneeuwoverlast. In vrijwel de gehele Centrale Sector werden meerdere groep, leger of divisiegeleide commandostafoefeningen gehouden. De gevechtsopleiding werd beheerst door divisiegeleide regimentsoefeningen, waarbij in sommige gevallen elementen van alle gevechtsregimenten deelnamen.

b. Sovjet-Unie

Gedurende de verslagperiode werden in de aan China grenzende Sovjet Militaire Districten activiteiten waargenomen welke in verband zouden kunnen worden gebracht met het China-Vietnam conflict. In het bijzonder uit het MD-Verre Oosten kwamen meldingen betreffende het oproepen van reservisten. Zo zouden in de stad Khabarovsk, de locatie van staf 15 Lr alsmede van twee categorie C gemechaniseerde divisies, reservisten zijn waargenomen.

c. DDR

- (1) Van 2 - 5 febr. werd door 79 Gde Tkdiv/8 GdeLr een twee - partijenoefening gehouden op het oefenterrein Ohrdruf. Aan deze oefening werd deelgenomen door elementen van alle gevechtsregimenten, plus ondersteunende en verzorgingseenheden. Als tegenstander trad op één der drie tankregimenten. De belangrijkste onderdelen van de oefening werd gevormd door de verdediging, gevolgd door de tegenaanval. De oefening vond gedeeltelijk plaats onder gesimuleerde nucleaire omstandigheden waarbij door de "tegenstander" kernwapens werden ingezet. De oefening stond onder leiding van de divisiecommandant en werd gecontroleerd door de Staf 8 GdeLr.

(2) Van 7 - 19 febr. vond in de DDR een omvangrijke verbindings/commandostaf oefening plaats o.l.v. de staf GSVG. Aan de oefening werd deelgenomen door staven en verbindingseenheden van de GSVG, 1 GdeTklr, 3 Stlr, 8 GdeLr en, vermoedelijk 2 GdeTklr. Het zwaartepunt van de gehele oefening lag echter bij de Groepsstaf en staven van 3 Stlr en 8 GdeLr. Uit meerdere aanwijzingen is gebleken dat de Generale Staf te Moskou eveneens bij de oefening betrokken is geweest en mogelijk een controlerende rol heeft gespeeld.

(3) Van 26 - 28 febr. oefende 6 GdeMechdiv/20 GdeLr met elementen van op één na alle gevechtsregimenten, plus ondersteunende en verzorgingseenheden op Altengrabow en de Letzlingerheide. Aan de oefening werd eveneens deelgenomen door een deel van het SA-8 "GECKO" regiment. De oefening begon op 26 febr. met een verplaatsing naar het oefenterrein Altengrabow van waaruit in de loop van de dag een opmars werd uitgevoerd in de richting van de Elbe in het gebied Parchau (PD 9601). In de nacht van 26 op 27 febr. werd de Elbe onder tactische omstandigheden overschreden.

Delen van de divisie keerden na de Elbe-oversteek reeds terug naar de garnizoenen, terwijl de rest de opmars voortzette naar de Letzlingerheide en aldaar voortoefende tot in de namiddag van 28 febr.

De oefening vond voor het grootste deel plaats onder gesimuleerde nucleaire omstandigheden en stond vermoedelijk onder leiding van de divisiecommandant.

Bij de oversteek over de Elbe werd behalve van de eigen middelen ook gebruik gemaakt van het reeds sedert 18 jan. in het gebied verblijvende pontonbrugregiment van 20 GdeLr.

(4) NVA

Van 5 - 10 febr werd in het noorden van de DDR de commandostaf oefening "SEVER '79" gehouden. De oefening stond onder leiding van de chef van het commando landstrijdkrachten Kolgen Stechbarth en er werd aan deelgenomen door de staf ministerie van defensie, staf commando landstrijdkrachten, staf commando volksmarine, staf commando grenstroepen, staf 5 Lr, Chef raketartillerie/5 Lr, staf 5 Raketbrigade, staf 2 Straalzender verbindingsregiment, staf 5 Luchtdoelraketregiment, staven en elementen van 1 Mechdiv, 8 Mechdiv en

9 Tkdiv, staf grenscommando Noord plus de staven van 6 en 8 Grensregiment, een niet geïdentificeerde heli-coptereenheid alsmede niet nader geïdentificeerd Sovjet personeel. Opmerkelijk is het ontbreken van de staf luchtstrijdkrachten. Hoewel over het scenario van de oefening nauwelijks iets bekend is, lijkt het erop alsof het gebruikelijke patroon is gevolgd waarbij een vijandelijke aanval, met doorbraak, tot staan werd gebracht en gevolgd door een tegenaanval. Aan de hand van bepaalde verplaatsingsopdrachten kan worden opgemaakt dat ook een deel van de Oostzeekust van de DDR werd bedreigd door een invasiestrijdmacht. De oefening vond gedeeltelijk plaats onder gesimuleerde chemisch/nucleaire omstandigheden waarbij door de eigen strijdkrachten een niet nader omschreven chemisch wapen werd ingezet teneinde de verplaatsing van eigen eenheden mogelijk te maken.

d. Tsjechoslowakije

Van 2 - 7 febr. werd in Tsjechoslowakije de, in het kader van de CBM's aangekondigde TsGV/Tsjechoslowaakse oefening "DRUZHBA '79" gehouden. Van TsGV zijde werd aan de oefening vermoedelijk deelgenomen door verbindingseenheden van de Groep, twee gemechaniseerde infanterieregimenten en een artillerieregiment. De gemechaniseerde infanterieregimenten behoorden vermoedelijk tot 55 en/of 66 Gde Mechdiv. Deelname door de Tsjechoslowaakse strijdkrachten bestond uit de staf 4 Lr, staf en elementen van 20 Mechdiv/1 Lr (vermoedelijk onder bevel gesteld van 4 Lr) staf en elementen van 15 Mechdiv/4 Lr en elementen van 10 LLr.

Verwachte deelname door Poolse eenheden kon niet worden vastgesteld. Over het verloop van de oefening alsmede de wijze van gezamenlijk optreden door Sovjet en Tsjechoslowaakse eenheden is nauwelijks iets bekend.

In de periode van 1 - 3 febr. verplaatsen de deelnemende Sovjet en Tsjechoslowaakse eenheden zich naar hun uitgangsstellingen welke overwegend op en in de omgeving van het oefenterrein Doupov lagen.

15 Mechdiv verplaatste over twee assen naar Doupov, de verplaatsing geschiedde vermoedelijk onder tactische omstandigheden waarbij werd gewaarschuwd voor het optreden door vijandelijke parachutisten en sabotagegroepen.

Het vermoeden bestaat dat de oefening een aantal, los van elkaar staande, activiteiten omvatte welke veelal de indruk wekten van een demonstratie en meerdere malen werd voorgeoefend.

Uit de weinige gegevens betreffende de oefening kan wel worden afgeleid dat het gebruikelijke patroon werd gevolgd bestaande uit een vijandelijke aanval tot staan werd gebracht en gevolgd door een tegenaanval.

De oefening stond onder leiding van commandant 4 Lr van de Tsjechoslowaakse strijdkrachten. Het is echter absoluut niet duidelijk geworden in hoeverre de commandant 4 Lr bevelsbevoegdheden heeft gehad over de deelnemende TsGV-eenheden.

De oefening werd op 6 febr. beëindigd met een slotbespreking in het plaatsje Pila, gelegen op het oefenterrein Doupov, gevolgd door terugkeer van de deelnemende eenheden naar de garnizoenen. Of aan de oefening inderdaad is deelgenomen door 26.000 man van land- en luchtstrijdkrachten, zoals werd aangekondigd, wordt dezerzijds betwijfeld.

DEEL II : MIDDEN-OOSTEN/ AERIKA1. Irana. Interne ontwikkelingen en de uitstralingseffecten van Khomeini's
machtsovername

(1) Op 11 februari maakte radio Teheran bekend dat premier Bakhtiar zijn ambt had opgegeven. De reeds door Khomeini als premier van een voorlopige regering benoemde Bazargan maakte aansluitend bekend, dat de CGS, Gen.Gharabaghi, zich bij deze ontwikkeling had neergelegd en dat de Iraanse strijdkrachten zijn regering zouden steunen.

Naast de reeds door Khomeini benoemde Revolutionaire Raad voor een Islamitische Republiek, ging Bazargan over tot de benoeming van enkele leden van zijn regering, welke nadien verder werd aangevuld.

Hierin heeft de leider van het Nationale Front, Sansjabi, de post van Minister van Buitenlandse Zaken. Opvallend is dat van Khomeini's nauwste medewerkers uit de tijd dat hij in Parijs verbleef, er tot nu toe slechts een in de regering-Bazargan is opgenomen.

Ook benoemde Bazargan vrijwel onmiddellijk een nieuwe CGS in de persoon van de in de jaren vijftig onder de Sjah in ongenade gevallen Gen. Gharani. Deze was de afgelopen weken al de belangrijkste adviseur van Khomeini in militaire zaken en zou als anti-communistisch te boek staan.

(2) De vraag hoe een militair ingrijpen in de periode tot 12 februari voorkomen is kunnen worden, moet vooralsnog in meer definitieve vorm onbeantwoord blijven. Een aantal verklaringen kan hiervoor aangevoerd worden, dat echter deels op onbevestigde berichten is gebaseerd.

Zo zou er eind januari/begin februari contact zijn geweest tussen een deel van de legerleiding en Khomeini. Voorts zou van de zijde van de VS zware druk op de legerleiding zijn uitgeoefend niet te interveniëren. De meest aannemelijke reden zou echter zijn, dat de legerleiding overtuigd was geraakt van de gigantische moeilijkheden waarop een greep naar de macht zou stuiten, gezien de wanorde in vrijwel het gehele land, de verlamming van het industriële en overheidsapparaat en de kans op het definitief uiteenvallen van de strijdkrachten in een, in dergelijke omstandigheden vrijwel zeker, optredende burgeroorlog.

De hypothese van het uiteenvallen van de strijdkrachten lijkt evenwel nog steeds niet definitief te kunnen worden aanvaard.

Immers, nog steeds kan niet worden vastgesteld in hoeverre buiten Teheran in dezelfde mate sprake was van een in grote getale overlopen van officieren lager kader en dienstplichtigen naar het Khomeini-kamp of de extreem-linkse groeperingen, als in de hoofdstad zelf. Het feit dat dit vooral in het zenuwcentrum Teheran plaatsvond, vooral onder personeel van de luchtmacht, gekoppeld aan de omvangrijke gewapende presentie van Khomeini's militia en een aantal extreme groeperingen, zou de legerleiding van het hopeloze van de situatie kunnen hebben overtuigd.

Hiertegen pleit dat b.v. in Isfahan al voor de omwenteling in Teheran reeds sprake was van een de facto overname van de macht door de Khomeini-militie, alsmede de berichten over een campagne, welke al geruime tijd voordien zou zijn gestart, om niet alleen dienstplichtigen te bewegen hun steun aan Khomeini te verlenen, maar ook delen van het hogere kader hiertoe te brengen. Aannemelijk lijkt dat het vooruitzicht op toenemende promotiekansen een drijfveer kan zijn geweest achter het veranderen van loyaliteiten, hetgeen kenmerkend is voor revolutionaire situaties.

- (3) Van belang bij de machtswisseling is geweest het aandeel van de extreem-linkse groeperingen. Zoals de politieke commentator van "Izvestia", Bovin, opmerkte is het aan de samenwerking tussen de "religieuze en wereldlijke vleugels van de oppositie" te danken geweest dat het leger geneutraliseerd werd. Dit, tezamen met het feit dat in de dagen na de 11e februari op grote schaal handvuurwapens ter beschikking kwamen van allerlei revolutionaire groepen, heeft de stoot gegeven tot de zich sindsdien zeer nadrukkelijk manifesterende Fedayeen en Moujahidine groepen, die zich door Marxistisch-Leninistische resp Islamitisch-Marxistische beginselen laten leiden.
- (4) De huidige situatie in Iran wordt gekenmerkt door het volgende:
- Binnen het religieuze kamp zou inzake het inhoudgeven aan een "Islamitische Republiek" onenigheid kunnen ontstaan tussen de Ayatollah's Khomeini, Taleghani en Shariat Madari.
 - Tussen de regering Bazargan en het Khomeini-comité zouden meningsverschillen bestaan, welke niet alleen uit het naast

elkaar bestaan van deze besluitvormingscentra, die bovendien nog te maken hebben met o.l.v. Mullah's staande bestuurscomité's op provinciaal en lokaal niveau, zouden voorkomen. Met name de vraag of aan de Islamitische Republiek het epitheton "Democratisch" toegevoegd moet worden, zoals Bazargan lijkt te willen, zou een strijdpunt kunnen worden. Een andersymptoom hiervan vormen uitspraken van laatstgenoemde dat hij niet op de hoogte zou zijn geweest van de tot nu toe plaatsgevonden hebbende executie van 8 generaals. Een volgend twistpunt zou kunnen worden de legalisatie van de op Moskou georiënteerde Tudeh-partij. Bazargan heeft reeds gezegd hiertegen te zijn, en hetzelfde zou wat hem betreft kunnen gelden voor de Fedayeen, alsmede onder de omstandigheden van eind februari voor de Moujahidine, hoewel hij hier contacten mee zou hebben (onderhouden). Hoewel Khomeini zich ook sinds 19 februari in felle bewoordingen en dreigementen tegen beide laatste groeperingen en andere linkse revolutionaire groepen heeft gericht en hun heeft bevolen zich ondergeschikt te maken aan de Islamitische revolutie moet afgewacht worden hoe hij zich tegenover de Tudeh-partij zal opstellen. Deze heeft samen met de SU "de realiteit" van de machtsverhoudingen erkend in de vorm van samenwerking tussen invloedrijke groeperingen aan religieuze zijde en politiek ervaren groepen rond Bazargan en Sansjabi, en heeft zich samen met Moskou bijtijds achter de vestiging van een Islamitische Republiek gesteld, welke in internationaal politiek opzicht alleszins acceptabele trekken kan gaan vertonen.

- Het op 25 februari gesloten akkoord tussen Fedayeen en Moujahidine kan Khomeini en Bazargan voor problemen gaan stellen. Deze groepen zouden sinds de machtsovername in aantal en qua organisatie sterk gegroeid zijn, en zij zouden profiteren van de angst bij andere groepen in Iran voor toekomstig, door Khomeini althans niet tegengegaan, intolerant optreden van de Sjiieten. Ook op grond van hun grote rol bij de machtsovername en (ver?) daarvoor menen zij Khomeini c.s. duidelijke eisen te kunnen stellen. Dit geldt vooral hun eis van een veel ingrijpender ontbinding en/of reorganisatie van de strijdkrachten dan tot dusver heeft plaatsgevonden.

De ontbinding van de Keizerlijke Garde, de arrestatie van een groot aantal officieren en het ontslaan resp het op non-actief stellen van andere hoge officieren, gaat in hun ogen lang niet ver genoeg.

Daar tegenover wensen zij de vorming van een revolutionair Volksleger. De executie van althans de eerste groep van 4 generaals zou als een tegemoetkoming van Khomeini aan deze groepen bedoeld kunnen zijn geweest.

- V.w.b. hun binnenlandse steunpunten en externe verbindingen van de Tudeh-partij, de Fedayeen en Moujahidien-groepen doen tegenstrijdige berichten de ronde. Zo wordt aan alle drie een aanzienlijke invloed onder de arbeiders in de olie-industrie toegeschreven.

Niettemin hebben deze inmiddels gehoor gegeven aan Khomeini's oproep het werk te hervatten.

(Overigens laat het zich niet aanzien dat de aangekondigde hervatting van de olie-export spoedig op gang zal komen; door gebrek aan buitenlandse deskundigen zou dit de eerstkomende twee à drie maanden niet noemenswaardig het geval kunnen worden, niettegenstaande berichten over de rekrutering van terzake deskundige Palestijnen).

Voorts zou de Tudeh-partij in onderwijs- en vakbondskringen behoorlijk georganiseerd zijn, hetgeen zeker niet onomstotelijk lijkt vast te staan.

Rond het bezoek van PLO-leider Arafat aan Khomeini deden geruchten de ronde als zou eerstgenoemde willen bemiddelen tussen de Fedayeen en Khomeini of tussen deze en Moskou. Beide lijken onwaarschijnlijk, gezien Arafat's positie als leider van Fatah, welke belangrijkste groepering binnen de PLO dit waarschijnlijk niet op haar weg vindt liggen.

De contacten, ondersteuning en opleidingen van Fedayeen en Moujahidine in het verleden met en door de PLO als geheel (en met Libië), lijken in de huidige omstandigheden eerder te liggen bij groepen zoals het PFLP van Habbash. De Tudeh-partij zou in het Palestijnse kamp over contacten beschikken met Hawatmeh's DFLP, alsmede met de OCAL (Lebanese Communist Action Organisation). Of deze, banden met de SU hebbende, groepen via de PLO invloed op Khomeini t.b.v. de Tudeh-partij kunnen uit-

oefenen, lijkt eveneens aan sterke twijfel onderhevig.

- Opmerkelijk zijn de berichten over het opnieuw tot leven komen van afscheidings/autonomie bewegingen in Iran's randgebieden. Deze zouden zich tot nu toe voornamelijk onder de Azerbaidzhani's in het Noord-Westen en onder de Koerden hebben voorgedaan.

Over de omvang en activiteit van deze bewegingen kan tot dusver niets met zekerheid worden vastgesteld, vooral met het oog op de tegenstrijdige berichtgeving hierover. Volgens "Foreign Report" zouden zowel Libië als de SU de Koerden-beweging van Talabani steunen. Doel hiervan zou voor beiden zijn om eventueel over een "hefboom" te beschikken in geval het bewind in Iran een hun onwelgevallige richting mocht inslaan.

Voor de SU zou bovendien hierdoor de additionele mogelijkheid ontstaan voor invloeditoefening op het bewind in Bagdad. V.w.b. dat laatste bestaan zwakke aanwijzingen dat de doorgaans spectaculaire berichtgeving van bovengenoemd periodiek een grond van waarheid bezitten op grond van berichten dat de SU sinds vorig jaar zomer wapens naar de Koerden zou laten smokkelen.

(Dreiging met) voortzetting van deze praktijk lijkt ondanks de recente verbetering in de contacten (ook op militair terrein) tussen de SU en Irak voor Moskou een optie te blijven met het oog op de recente executie van communisten in Irak.

- (5) Afgezien van de vele uitstralingeffecten welke de omwenteling in Iran op omringende landen rond de Perzische Golf en in de gehele Arabische wereld kan hebben, lijken met name de effecten welke zich op dit moment al daadwerkelijk doen gevoelen nader belicht te moeten worden.

Deze betreffen vooral de situatie rond het Arabisch-Israëliësch conflict en de Egyptisch -Israëliësch vredesonderhandelingen. In deze context lijkt het bezoek van Arafat aan Iran zeker niet zonder betekenis te zijn.

Een massaal steunen van de PLO door het nieuwe bewind in Iran kan behalve een toegenomen vrijheid van handelen van de PLO t.o.v. Syrië en Irak, ook voor Saoedi-Arabië een uitwerking hebben waaraan dit land zich moeilijk zal kunnen onttrekken.

V.w.b. de Egyptisch-Israëlische vredesbesprekingen zijn er al duidelijke aanwijzingen dat Saoedi-Arabië meer dan ooit wenst vast te houden aan de koppeling tussen een verdrag en het Palestijnse probleem.

De Saoedische gevoeligheid voor de ontwikkelingen in Iran zou tijdens de gesprekken van een Nederlandse handelsmissie in een aantal conservatieve olie - producerende landen rond de Perzische Golf ook naar voren zijn gekomen, in die zin dat zou worden overwogen een welwillender houding t.o.v. de SU te gaan aannemen.

De berichten rond het recente bezoek van de Amerikaanse Mindef aan Ryadh zouden evenwel in tegenovergestelde richting wijzen.

Zo zouden Sovjet avances richting Saoedi-Arabië in dat land met het nodige wantrouwen zijn ontvangen en zou een soortgelijk initiatief van Peking door Ryadh primair voor de versterking van de eigen positie t.o.v. Moskou worden gezien. Voorts zou dit bezoek tot doel hebben gehad de Saoedi's van de steun van de VS te overtuigen op een moment dat in Washington van bepaalde zijde kritiek op de Saoedische houding tegenover o.a. de Egyptisch-Israëlische vredesbesprekingen werd vernomen. Volgens dezelfde berichten zouden Ryadh's pogingen om een definitieve breuk tussen Egypte en de overige landen in de Arabische wereld te voorkomen, zich er nu onder de invloed van de ontwikkelingen in Iran op kunnen concentreren om op korte termijn meer aanvaarding te vinden voor een Egyptisch-Israëliisch akkoord, mits een bevredigende oplossing voor de nog uitstaande, moeilijke problemen gevonden zou kunnen worden. Een domper op deze verwachtingen kan het uitstel van het voor medio maart aangekondigde bezoek van Kroonprins Fahd aan de VS vormen.

Dat ook Egypte niet ontkomt aan de effecten van de crisis uit Iran blijkt niet alleen uit de reacties binnenlands van diverse extreme religieuze groeperingen, maar ook uit de berichten dat Cairo getracht zou hebben om de Joegoslavische president Tito, tijdens diens recente rondreis in het Midden Oosten, het Egyptische standpunt inzake de besprekingen met Israël onder de ogen van de betrokken regeringen te laten brengen. De nadruk zou daarbij van Egyptische zijde er op gelegd zijn dat onder geen beding van een duidelijke koppeling met de Palestijnse problematiek

in een eventueel verdrag zou worden afgezien.

Tot slot kan er op worden gewezen dat de Israëlsche verlangens t.o.v. Egypte wat de toekomstige levering van olie uit de Sinaï betreft niet definitief lijken te zijn opgelost, alhoewel eerdere uitspraken van president Sadat in deze richting hadden gewezen.

DEEL III : VERRE OOSTEN/AZIEHet conflict tussen Vietnam en China

Op 17 februari 1979 brak tussen de Volksrepubliek China en de Socialistische Republiek Vietnam een - wat zich voorlopig laat aanzien als - grensoorlog uit. Over een front van \pm 1200 km en met in eerste instantie als doeleinden de provinciehoofdsteden Lao Cai, Cao Bang en Lang Son voerden de Chinezen een - wat zij zelf noemen - "tegenaanval" uit. De rechtvaardiging ervoor vindt de Chinese regering in de continue schending van het grondgebied en de aanvallen op de eigen burgers door de Vietnamezen: in de laatste zes maanden zouden meer dan 700 van zulke incidenten zijn voorgevallen. De "tegen"-aanval van China leek in de eerste dagen inderdaad - overeenkomstig meerdere officiële Chinese uitspraken - beperkt in termen van ruimte te zijn. De sinds medio januari direct aan de Vietnamese grens gestationeerde 6 tot 10 divisies, tot op 100 km diepte op Chinees gebied gesteund door vermoedelijk nog eens 5 tot 10 divisies, boekten aanvankelijk weinig opzienbarende winst; in zoverre zou de actie dan ook voornamelijk in termen van een strafexpeditie kunnen worden geïnterpreteerd.

Doel van de inval zou zijn vernietiging van de Vietnamese grensgarnizoenen met inbegrip van lange afstandsgeschut en aanvoerwegen, welke tot dusver aanvallen op China mogelijk zouden hebben gemaakt. Het lijkt er evenwel nu op, dat de aanval in territoriaal opzicht een ietwat verder strekkend territoriaal doel dient, waarbij Chinese eenheden \pm 30 à 40 km in Vietnam zijn opgerukt; een (niet-officiële) bron uit Hanoi meldde, dat de Chinezen op één plaats zelfs tot op 80 km op Vietnamees grondgebied waren doorgedrongen. Welke de omvang is van de defensieve kracht die de Vietnamese regering inzet is niet geheel en al duidelijk; vele persberichten gaven door, dat de Vietnamezen zich voor de verdediging beperkten tot de militia-eenheden en grenstroepen. Desondanks heeft Vietnam het reguliere leger ingezet, in de vorm van de vier infanterie-divisies, welke reeds voor de schermutselingen aan de grens gelegerd zouden zijn. De op sommige plaatsen betrekkelijk vergaande penetratie van Chinese kant kan wijzen op de Vietnamese strategie, welke erop gericht zou zijn de Chinese troepen naar binnen te lokken. De Chinese regering zou dan voor het dilemma worden geplaatst van verdere opmars met als resultaat escalatie (door een grotere Sovjet betrokkenheid) terugtrekking (zonder eervolle resultaten op het slagveld, noch de beoogde strafacties).

Daartegenover kan staan dat als China er in zou slagen het gebied rond Lang Son te beheersen inclusief de verbindingswegen, dit een potentieel zware bedreiging voor het politiek-militaire zenuwcentrum Hanoi zou opleveren.

Ten uitvoerlegging hiervan door China zou echter de beoogde, beperkte doeleinden ver voorbij schieten en hoogstwaarschijnlijk tot escalatie en Sovjet actie, in welke militaire vorm dan ook, leiden.

Bovendien rijst in dit verband de vraag of China in staat is tot dergelijke acties in de diepte, welke vooralsnog ontkennend lijkt te moeten worden beantwoord.

De grensoorlog vormt de culminatie van spanningen, en met elkaar in conflict zijnde belangen en ideologische opvattingen, die reeds spoedig na de hereniging van Noord - en Zuid-Vietnam in 1975 tot uiting kwamen. De kern van het conflict tussen Vietnam en China ligt in feite bij de relatie Sovjet-Unie - China; beide landen komen met elkaar in conflict door hun streven naar uitbreiding van hun invloedssfeer en door de ideologische verschillen.

De keuze voor de Sovjet lijn van Vietnam vond plaats op het partijcongres van de CP in 1976, waarbij alle pro-Chinese elementen uit de machtsposities werden gestoten.

Eerder hadden de SU en Vietnam hun individuele vijfjarenplannen aan elkaar gekoppeld. De Vietnamese bindingen met de SU en haar bondgenoten (o.a. het officiële lidmaatschap van de CEMA), gekoppeld aan de historische animositeit tussen een "grote" mogendheid als China en een "regionale" mogendheid als Vietnam, leidden ertoe, dat voor China de Vietnamese activiteiten ten aanzien van de andere Indochinese staten als een directe inbreuk op de Chinese invloedssfeer werden opgevat. Vanuit deze grondpositie ontwikkelden de betrekkingen tussen China en Vietnam met name in de loop van 1978 zich steeds negatiever.

Naast de reeds bestaande conflicten rond de Spratly- en Paracel eilanden en de uitwijzing van 200.000 Chinezen uit Vietnam, zijn het met name de akties van de Vietnamezen in Kambodja en Laos welke de Chinezen de meeste zorg geven.

Steeds meer blijkt, dat deze landen onder Sovjet invloed komen te staan, waarbij de Vietnamezen met behulp van een interventiemacht ter plaatse klaar staan om de status quo te garanderen.

Na 1975 zijn in Laos Vietnamese troepen gestationeerd, waarbij overigens regelmatig ook berichten circuleerden over Chinese invloed en zelfs een (in 1977 beëindigde?) militaire presentie in N-Laos. In juli 1977 is hun aanwezigheid gelegaliseerd via een verdrag tussen Vietnam en Laos, waarbij beide landen in een "special relationship" verbonden werden. De Sovjet invloed bestaat in Laos via de aanwezigheid van 500 adviseurs, waaronder ook militairen, welke de training van het leger verzorgen en dat naar Vietnamese model organiseren en uitrusten met Oosteuropese wapens. Tevens bestaat er sedert juni 1976, na een

bezoek van Minister-president Kaysone aan Moskou, een overeenkomst op het gebied van culturele wetenschappelijke en technische samenwerking.

Na de ontwikkelingen van eind '78 - begin '79 is de Vietnamese invloed resp Sovjet invloed evident in Kambodja; het regime van de FUNSK o.l.v. Heng Samrin steunt wat betreft haar controle over het land volledig op de 100.000-120.000 man Vietnamese troepen, die zich daar nog steeds bevinden.

Het Vriendschapsverdrag van 19 febr j.l. heeft hun aanwezigheid nu ook in Kambodja gelegaliseerd, waarbij het er overigens meer op leek, dat de Vietnamese premier Phom Van Dong een verdrag met zichzelf ondertekende.

In het verdrag wordt verder benadrukt de hechte band tussen de drie Indochinese (communistische) staten. Gegeven deze machtsconstellatie in het Indochinese schiereiland, waarvan Vietnam duidelijk de spil vormt en haar positie steeds verder verstevigt, is indachtig de heffboomfunctie van de Vietnamezen ("het Cuba van Azië"), de Chinese bezorgdheid voor haar veiligheid niet onbegrijpelijk.

De vraag blijft waarom juist nu de Chinezen tot actie zijn overgegaan, en welke reactie binnen en buiten Azië zij kunnen verwachten. Omtrent het tijdstip dient vooraf te worden opgemerkt, dat de troepenconcentratie van de Chinezen reeds begin november haar aanvang zou hebben genomen. Of zij wellicht reeds toen een actie hadden willen ondernemen is onwaarschijnlijk op grond van de volgende argumenten. Juist in deze periode streven de Chinezen ernaar, dat het in augustus 1978 getekende Vredes- en Vriendschapsverdrag met Japan geratificeerd wordt.

Vice-premier Deng Xiaoping - die tevens Chef van de Generale Staf is - bracht er een speciaal bezoek voor aan Tokio, waarbij voor de Chinezen naast het algemene belang van goede betrekkingen met de andere grote mogendheid in het Verre-Oosten, in het bijzonder de mogelijke ontsluiting van kapitaalbronnen en technologisch potentieel telt in een fase van hernieuwde economische opbouw. Daarnaast diende ook de relatie met de VS nog te worden verbeterd d.m.v. een overeenkomst, waardoor de kwestie Taiwan definitief zou worden geregeld.

Volgend op Deng's trip naar de VS zouden Chinese troepen gelegerd tegenover Taiwan weggehaald zijn uit de militaire regio Fuchou en getransporteerd naar de militaire regio's Canton en Kunming bij de

Sino-Vietnamese-grens. Tenslotte dient te worden vastgesteld, dat voor de Chinezen de situatie in Indochina in november nog niet zo precair was, als enige maanden later: het Pol-Pot-regime in Kambodja was nog in het zadel, en vormde een bruggehoofd voor de Chinese invloed in het land, welke evenwel in januari verdween. Begin 1979 werd een aantal voorwaarden vervuld, welke het Chinese optreden in februari mede kunnen verklaren: de relaties met de VS en Japan waren verbeterd, Taiwan was "geregeld", het Kambodjaanse steunpunt was verlorengestaan ten bate van Vietnamese invloed.

Daarbij vormde Vietnam sedert het sluiten van het verdrag van vriendschap en samenwerking met de SU in nov 1978 (met zijn verwijzingen naar de internationale socialistische gemeenschap en de consultatie-clausule), in Chinese ogen een meer dan ooit uitgesproken voorpost van de Sovjet invloedssfeer.

Vanaf eind 1978 werden dan ook de aantijgingen, waarschuwingen en bedreigingen tegen Vietnam intensiever van Chinese kant: Vietnam werd gewaarschuwd zich niet als een wildeman in Z-O-Azië te gedragen, niet te denken, dat ze alles in deze regio kan uithalen: en tevens werden de berichten over grensincidenten in deze periode veelvuldiger.

Waarschijnlijk kunnen de ontwikkelingen in Kambodja als direkte aanleiding voor de Chinese aanval worden beschouwd: het bleek spoedig, dat het Heng-Samrin-regime minder stevig in het zadel zat dan men kon vermoeden in het licht van de Vietnamese aanwezigheid. Met name de ernstige logistieke moeilijkheden van de Vietnamese troepen hebben de Rode Khmers de gelegenheid gegeven guerilla-akties te starten. Bovendien heeft een hernieuwde inschatting van de interne situatie de Chinezen ertoe gebracht, het bijzonder impopulaire Pol-Pot-bewind min of meer officieel te desavoueren, en daarvoor in de plaats de Kambodjaanse bevolking te reorganiseren onder Prins Sihanouk in een "Patriottisch Nationaal Eenheidsfront".

Dit alles in beschouwing genomen, kan de Chinese aanval inderdaad worden beoordeeld als een lesje voor de Vietnamezen i.v.m. hun akties in Kambodja, waarbij dan tegelijkertijd door de noodzakelijke verplaatsing van Vietnamese troepen uit Kambodja naar de Chinese grens, de tegenkrachten tegen het FUNSK-regime een betere kans wordt geboden.

De reactie die de Chinezen het meest te vrezen hebben is die van de SU. Met het oog hierop zou China aan de grens met de SU voorzorgsmaatregelen hebben genomen: in het kader hiervan zou zelfs een militaire commandostructuur zijn geactiveerd. Art 6 van het genoemde Sovjet-Vietnam-verdrag biedt immers de mogelijkheid van volledige Sovjet betrokkenheid, nádat consultatie heeft plaatsgevonden.

Voorlopig lijkt de reactie evenwel beperkt te blijven: op 19 febr j.l. schijnt de noodzakelijke consultatie reeds te hebben plaatsgevonden tussen de Vietnamese ambassadeur in Moskou en Gromyko. Voorzover op dit moment te beoordelen zijn de gevolgen van deze consultatie beperkt, dit mede in het licht van uitspraken in Sovjet kringen naar aanleiding van de Chinese aanval. Ook vooraf - bij de aanwijzingen van de Chinese militaire opbouw aan de grens - was de officiële Sovjet reactie gematigd, getuige een commentaar van Aleksandrov in de Pravda op 10 februari. In uitspraken naar aanleiding van de Chinese aanval werd er op gewezen, dat de Vietnamezen zich zelf kunnen verdedigen, maar werd China tevens gewaarschuwd te stoppen voor het te laat is, en beloofd, dat de SU haar verplichtingen zal nakomen.

Een verwijzing naar directe militaire bijstand, anders dan wapenleveranties, werd evenwel niet gegeven. Andersom zou men de aard van de Sovjet-reactie ook kunnen aflezen uit het beroep, dat Vietnam deed op de buitenwereld. In een brief van de minister van buitenlandse zaken Nguyen Duy Trinh aan zijn collega's in landen waarmee Vietnam diplomatieke betrekkingen heeft aangeknoopt, werd uitsluitend steun gezocht bij de niet-gebonden landen. De Sovjet-Unie bleef onvermeld en er werd zelfs niet verwezen naar de socialistische gemeenschap of de bondgenoten.

In hoeverre de "involvement" van de SU bij voortdurende van de strijd zal toenemen, is voorlopig onvoorspelbaar. Wel moet hierbij worden gewezen op de mogelijke signalen welke van de veronderstelde Vietnamese strategie van "laten binnenkomen" kunnen uitgaan, op de aanwezigheid van Sovjet marine eenheden in de Zuidchinese Zee, en van de voorlopig nog bescheiden "luchtbrug" van Moskou naar Hanoi. Ook de steun van de andere Sovjet bondgenoten is beperkt, en is nog niet voorbij het stadium van scherpe veroordelingen van China. Roemenië en Cuba hebben daarbij een aparte positie, in die zin, dat de eerste zowel China als Vietnam heeft opgeroepen troepen terug te trekken van andermans grondgebied, en de tweede zich bereid heeft verklaard een detachement te sturen t.b.v. Vietnam.

Opvallend bij de reacties van de aangrenzende landen van Vietnam, is de oproep van Laos aan de beide staten hun conflict vreedzaam bij te leggen. Een meer positieve reactie ten behoeve van Vietnam zou in de lijn der verwachting liggen, gegeven de gememoreerde "special relationship", het verdrag van vriendschap en samenwerking, én de aanwezigheid van militairen uit Vietnam, plus de op 8 febr tot standgekomen economische en technische samenwerking met de SU.

Anderzijds dient Laos tussen de klippen van de Sino-Vietnamese tegenstellingen heen te laveren, uit angst voor mogelijke betrokkenheid bij de oorlog via de door China gesteunde ethnische minderheden in het Noorden van het land.

Bovendien zou kunnen gelden, dat indien het nog van kracht is, een verdrag met China uit maart 1976 voor hulp en rente-vrije leningen voor het ernstig verarmde Laos van groot belang is.

De Kambodjaanse regering van Heng Samrin heeft zich fel tegen de Chinese agressie gekeerd, en verwerpt elke relatie tussen de grensoorlog en de totstandkoming van het FUNSK-regime als inmenging in interne aangelegenheden.

De andere staten in de regio, verenigd in de ASEAN (Association of South-East Asian Nations: Thailand, Indonesië, Singapore, Maleisië en de Filippijnen) hebben gereageerd i.o.m. de lijn van hun vroegere politieke opstelling t.a.v. het Indochinese conflict: zij hebben zowel China als Vietnam opgeroepen hun troepen terug te trekken uit resp Vietnam en Kambodja.

Thailand heeft hierbij nog extra aangetekend, dat het conflict zo complex is, dat het moeilijk is te bepalen wie er begonnen is, in de overtuiging verder, dat de Chinese aktie inderdaad van beperkte aard zal zijn.

Deze niet-uitdrukkelijke veroordeling van het Chinese gedrag, is een manifestatie van de "Politik der Ausgewogenheit" van de ASEAN: via de creatie van een "zône van vrede, vrijheid en veiligheid" tracht de ASEAN in Zuid-Oost-Azië de rol van "balancer" tussen de verschillende staten te vervullen. Hoewel nog geen sprake is van een dreiging tegen deze landen betekenen de activiteiten van Vietnam een verstoring van de machtsverhoudingen in de regio.

Vandaar ook dat bij de achtereenvolgende "goodwill"-reizen van de Sovjet onderminister van Buitenlandse Zaken, Firyubin in sept '78, van de Vietnamese vice-premier Pham Van Dong in sep en okt en van de Chinese vice-premier Deng Xiaoping in nov naar een aantal ASEAN-landen China toep de meeste winst leek te hebben gemaakt. De Vietnamese houding tov Kambodja en haar bindinge met de SU leidden ertoe, dat geen van de ASEAN-landen bereid was een vriendschaps- en samenwerkingsverdrag te sluiten. Afgezien van controverses

over Chinese steun aan de communistische bewegingen, met name met Singapore en Maleisië, stuitte Deng op minder weerstand bij de ASEAN dan Pham Van Dong, en werd zijn steun voor de zône van vrede, vrijheid en neutraliteit positiever ontvangen.

In Thailand verkreeg hij bovendien de concessie dat de Chinese luchtvaart over Thais grondgebied naar Kambodja mag vliegen, in het geval Laos haar

toestemming in zal trekken. Al met al werd door de ASEAN goede verstandhouding met China hoger gewaardeerd dan met Vietnam, zeker in de situatie van uitbreiding van de Vietnamese invloedssfeer. Of dit na het uitbreken van de Chinees-Vietnamese vijandelijkheden even duidelijk zal worden gecontinueerd, moet worden afgewacht.

Samenvattend kan worden gesteld, dat een voor de hand liggend Chinees doel van de inval in Vietnam kan zijn een terugtrekking van de eigen troepen uit Vietnam te koppelen aan de Vietnamese aftocht uit Kambodja. Inofficieel is dit door Chinese zegslieden toegegeven, hoewel recente persberichten uit Peking er op duiden, dat dat laatste v.w.b. China niet per se of slechts gedeeltelijk het geval hoeft te zijn.

Onder de huidige omstandigheden zou dit een voor Vietnam vrijwel onmogelijk te vervullen eis zijn. Een verder strekkend doel van meer politiek-strategische aard, zou voor China kunnen zijn, dat door de beperkte militaire actie in Vietnam, zowel dat land als de SU wordt gedemonstreerd dat Peking haar eigen invloed- en werkingssfeer in Oost- en Z.O-Azië wenst te hebben, ongeacht of deze langs diplomatieke weg (vide de ontwikkelingen inzake Korea en Taiwan) of via het hanteren van militaire macht (zoals nu in Z.O.Azië) tot stand gebracht wordt. In die zin zou het huidige conflict als aftasting en plaatsbepaling kunnen dienen voor de toekomstige relatie met de SU, met name op welke leest (meer of minder gelijkwaardig) deze zou worden geschoeid.

Met de tot dusver zeer gematigde reactie van de SU zou deze, vooralsnog, politieke winst trachten te halen in de beweging der niet-gebonden landen, de ASEAN-groep, in de betrekkingen met India (nu de Chinese actie in Vietnam de verbetering van de relaties tussen New Delhi en Peking in de weg kunnen komen te staan), in de relatie tot de grote Euro CP'n (die China i.t.t. Joegoslavië en Roemenië veroordeeld hebben) en Westelijke landen, die met des te meer kracht tegen wapenleveranties aan China gewaarschuwd kunnen worden.

Een te overhaaste (dreiging met) actie aan de Sino-Sovjet grens zou deze perspectieven in deze gedachtengang te niet doen.

In dit verband zijn tevens de uitlatingen in de Sovjet media van belang welke eind januari/begin februari een Chinese militaire actie tegen Vietnam voorspelden, en nú de VS en Japan (na het bezoek van Deng Xiaoping aan deze landen) van stilzwijgende medeplichtigheid aan de Chinese actie beschuldigen.

Aan de andere kant staan factoren als prestige en geloofwaardigheid als bondgenoot op het spel, welke des te zwaarder gaan wegen indien het Chinees-Vietnamese conflict van langere duur zou blijken te zijn en zeker indien de delta, waarin Hanoi en de haven Haiphong liggen,

en vitale Sovjet-belangen (zoals de constructie van een inter-Spoetnik station) bedreigd zouden worden.

De speciale nadruk welke Gromyko half december ter gelegenheid van de ratificatie legde op Art 6 van het Sovjet-Vietnam-verdrag, de in januari geconstateerde verwijzingen naar het Vriendschapsverdrag met Mongolië en de verwijzing in de Pravda naar de bijstandsclausule in dit verdrag, wijzen op het belang van dit soort factoren. Ook is niet geheel en al uit te sluiten, dat de SU op een later tijdstip China met militaire middelen onder druk wil zetten.